

POETIKA VODIČKE USMENE LIRIKE I RETORIČKIH OBLIKA

Skočić, Roberta

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:947659>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**POETIKA VODIČKE USMENE LIRIKE I RETORIČKIH
OBLIKA**

ROBERTA SKOČIĆ

SPLIT, 2019.

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Hrvatski jezik i književnost

Hrvatska usmena književnost

**POETIKA VODIČKE USMENE LIRIKE I RETORIČKIH
OBLIKA**

Studentica:

Roberta Skočić

Mentor:

prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 2019. godine

Sadržaj:

1. Uvod.....	1
2. Usmena lirika.....	4
2.1. Vjerska usmena lirika.....	5
2.1.1. Sveta Luce	6
2.1.2. Božićne pjesme.....	7
2.1.3. Običaji i pjesme u Velikom tjednu i za Uskrs	10
2.1.4. Vodički žudiji	14
2.2. Svjetovna usmena lirika	17
2.2.1 Ljubavne pjesme.....	18
2.2.2. Dvostisi.....	20
2.2.3. Posleničke pjesme.....	21
2.2.4. Poskočice	25
2.2.5. Pokladne pjesme	28
2.2.6. Naricaljke.....	31
3. Usmeno-retorički oblici	33
3.1. Brojalice	33
3.2. Rugalice.....	36
4. Vodička narodna nošnja.....	38
5. Vodiške perlice	40
6. Rječnik.....	42
7. Zaključak	45
Literatura.....	46
Sažetak	48
Abstract.....	48

1. Uvod

Vodice, danas prekrasan gradić uz more ili, kako Vodičani još uvijek vole reći, *selo*, nalaze se 11 kilometara sjeverozapadno od Šibenika te broje 10 000 stanovnika.¹ Priču o Vodicama, povijesti mjesta i usmenoj lirici prošlih vremena bilo bi dobro započeti s nekoliko stihova pjesme *Voda je gradu darovala ime Vodičanina Mile Bastića* koja je postala i himnom grada: (...) *Na kršnom dlanu drage nam zemljice / Izvori života zvani Vodice. / Voda je gradu podarila ime / Krune bunara čine ga njime. (...) Uz vruje vrila virove stare / Hrvatski oci čine bunare / Kopaju bunare i sade borove / Pitomaj zemlji uz sinje more.*² No, Bastić nije jedini koji je pisao poeziju o Vodicama. Iz ljubavi, čežnje za minulim vremenima ili s nostalgijom, stihove su načinili (ili ih i još uvijek pišu) mnogi, kao što su to Boris Roca, Elvira Lasan Zorobabel, Anđelka Sarajlić, Anka Rosa Vodanov, Josip Mateša i drugi. Neki od navedenih bili su kazivači i kazivačice čije su priče uvrštene u ovom radu.

Vodice se prvi put spominju 1402. godine. Vodička se povijest tkala stoljećima – osvajačkim pohodima Turaka, epidemijama, požarima. Vodičani su počeli podizati grad unutar gradskih zidina, nestalih potkraj 18. stoljeća. Još od druge polovice 17. stoljeća ispunjeni ljubavlju prema Gospi od Karmela, podižu zavjetnu crkvu na brdu Okit.³ Srušena je u Drugom svjetskom ratu, obnovljena, a potom na početku Domovinskog rata opet teško „ranjena“. Konačno se, prema nacrtu arhitekta Nikole Bašića, na Okitu po treći put podiže crkva Gospe od Karmela. Za vrijeme gospodarskog kolapsa, svaki se dan odvajala jedna kuna za Okit i podnosila žrtva spram svojih poslova. Klesali su kamenje, prenašali ga iz podnožja do vrha brda, složni, iz ruke u ruku. Kažu bilo je teško, ali duša opominje: „Čuješ li sinko, Okit govori!“. Vodičani su bili zemljoradnici, težaci, vjernici, a unatoč teškom radu, znoju,

¹ Turistička zajednica grada Vodica <https://www.vodice.hr/hr/o-vodicama/polozaj-i-klima> (preuzeto 23.8.2019.)

² Pjesmu je uglazbio Boris Jakovljević, a himnom je postala 2016. godine. Šibenski portal objavio je vijest o tome 17. kolovoza 2016. godine <https://sibenskiportal.rtl.hr/zupanja/vodice/vodice-dobile-himnu/> (preuzeto 23.8.2019.)

³ *Stari su judi užali pripovidati da je na Okitu uz crkvu reslo jedno veliko stablo klena. I baš na Badnju večer oko jedanaeste ure noću, jedna grana, ona šta je bila okrenjena prima crkvi, zazelenila bi se sa lišćen i procvitala. To se je ponavjalo svaku treću godinu. Na Stipandan grana bi se ošušila i sve bi propalo. Oto se je čudo kako su stari pričali prvi put dogodilo 1877. godine. Oni koji su mrzili na vjeru i na naš Okit i Gospu o Karmela tili su uništiti sve šta bi moglo na nj posjećati. Posikli su klen, a to 1951. godine u vrime komunizma. Onomu koji je posika klen po predaji je ruka usanula.*

Mileva Strikoman (rođena Čičin-Šajin, 1936.) ispričala je Vodičanima dobro znanu priču o čudu koje se dogodilo na Okitu.

Marko Dragić u jednom od svojih tekstova spominje kako je prokletstvo drveta prisutno u više hrvatskih usmenih priča, pjesama i legendi od kojih navodi onu u Crvenom Grmu kod Ljubuškog. „(...) postoji neobični dub koji svjedoči o zločinu koji se dogodio na tome drvetu: *Za vrime Drugog svjetskog rata Švabe su obisile jednog nevinog čovika o dub na Zviričin. I kako su ga obisili tu prava – zdrava, taj dub se nije ni centa zdeblja, ni centa naresta, samo što prozeleni. I taj dub niko ne dira.*“ Usp. Dragić, Marko: *Povijesne i etnološke predaje o ljubuškom kraju*, Motrišta 92, Mostar, 2016., str. 56.

siromaštvu i ratovima, uvijek nasmijani i spremni zapjevati, našaliti se ili zaigrati vodičko mutavo kolo.

Namjera je ovim kratkim uvodom, opisom Vodičana i *Vodiških*, uvesti u kontekst nastanka priča, pjesama i običaja ovog kraja. Svi kazivači i kazivačice čije su riječi utkane u tekst rada, rodom su i cijeli su život proveli u Vodicama (najstarija od njih rođena je 1931., a najmlađi 1989. godine). Rad donosi jedan veći dio pučkog lirskog stvaralaštva, uz popratne opise, te se navode neki od običaja koji su karakteristični za Vodice, kao i segmente nematerijalne baštine grada (koji nisu toliko važni za književnost, koliko za očuvanje baštine). Zapisano je ono što se prilikom terensko-istraživačkog rada od 2017. do 2019. godine našlo na terenu, ono što je još uvijek živo u memoriji puka. Neki od primjera preuzeti su iz vrlo vrijedne knjige Ive Furčića iz 1984. godine, koja je dokaz i potvrda kako je popisivanje i opisivanje nematerijalne baštine iznimno važan čin koji spašava narodno blago pred vremenom. Furčić donosi primjere kojih se kazivači danas, tridesetak godina kasnije, više ne sjećaju.

Cilj je ovog rada narodno blago Vodica okupiti i pohraniti, barem dio, dok ga vrijeme ne izbriše u potpunosti jer izbrisalo je već previše, toliko da u pamćenju ljudi nema žive povijesti *sela*. Situacija u Vodicama nije pogodna za očuvanje baštine jer su Vodičani u svom gradu u manjini, a na životu se održava nešto sitno običaja i to sa sve manje žara i ljubavi prema tome; dosta se toga (ne sve) odrađuje rutinski, bez ponosa, radosti i poštovanja koje naši preci zaslužuju. Puno se toga ne zna i o previše se stvari ne priča, a stariji, kojima bi zadaća trebala biti prenositi baštinu na mlađe, ne govore puno ili ne žele dijeliti ono što znaju, škrti su na riječima, a to za posljedicu ima zaborav i osjećaj kako je naša tradicija nešto čega bi se trebali sramiti i ne pitati previše, a to, među ostalim, otežava istraživanje te na kraju rezultira neistraženom tradicijskom kulturom i književnosti.⁴

Radi se tu o kulturi i usmenoj književnosti koja je nastajala u teškim vremenima. Vodički ju je puk pamtio u svom jeziku, u staroj južnoj čakavštini, koja je još jedan od problema kada je riječ o očuvanju, te je i ovdje potrebno puno truda i ljubavi kako bi ona opstala. Pučko je pamćenje jedna od bitnih sastavnica identiteta naroda, a usmenim su se predajama do današnjih dana sačuvale mnogobrojne pjesme, legende, retorički oblici, poslovice, brojalice, običaji i obredi.⁵

⁴ Dragić, Marko: *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, (fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.b, str. 9.

⁵ Isto.

Usmena književnost u sebi nosi pouke i poruke koje su nastajale kroz stoljeća i tisućljeća te joj funkcija utilitaristička, didaktička i edukativna.⁶ Tako su usmenu tradiciju Hrvati zabilježili i sačuvali u narodnim pjesmama. Ona je kompleksna cjelina koja „uključuje znanje, vjerovanje, umjetnost, moral, pravo, običaj i sve druge vještine i navike koje je čovjek stekao kao član društva.“⁷ Dakle, usmena je književnost općedruštveno korisna i ima velik značaj pri očuvanju nacionalnog i vjerskog identiteta Hrvata.⁸

„U ovim je vremenima najveća opasnost, po tradicijsku kulturu i usmenu književnost, potrošački mentalitet življenja.“, ističe profesor Dragić te nadodaje: „Zato je civilizacijski čin izvorno sakupljati i snimati usmeno-književne oblike i narodne običaje kako bismo ih oteli od zaborava i sačuvali za naše potomstvo. To je opći trend u razvijenom svijetu kojega smo dijelom. Neznanje je najveća opasnost po čovjeka, narod i čovječanstvo.“⁹

Nematerijalna kulturna baština obuhvaća sve vrste usmene književnosti, jezik, dijalekte, govore i toponimiju, folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, igara, obreda običaja, kao i druge tradicionalne pučke vrednote; tradicijske obrte i umijeća. „Prema UNESCO-voj Konvenciji iz 2003. godine nematerijalna kulturna baština je ključni segment prepoznavanja i definiranja kulturnih identiteta koji su osobito ugroženi.“¹⁰

⁶ Isto.

⁷ Botica, Stipe (pr.): *Usmene lirske pjesme*, SHK, Matica hrvatska, Zagreb, 1996., str. 16.

⁸ Dragić, 2008.b, str. 9. – 10.

⁹ Isto, str. 10.

¹⁰ Dragić, Marko: Suvremena etnografija usmenih lirskih pjesama u Ogorju i okolici, u: *Župa Ogorje (Putovima života i vjere između Svilaje i Moseća)*, Kulturni sabor Zagore et. al., Split 2017.b, str. 514.

2. Usmena lirika

Usmenu se književnost nazivalo (ili ju se ponegdje još uvijek naziva) pučkom, tradicionalnom, seljačkom, anonimnom, folklornom ili narodnom,¹¹ a realizira se i prenosi isključivo putem kazivača koji ju prenose krugu slušatelja. Oni tada postaju potencijalni novi kazivači te će svaki od njih imati „vlastitu, donekle drugačiju interpretaciju. Da bi se folklorno djelo održalo u tradiciji, potrebno je da bude prihvaćeno od zajednice, da odgovara njezinim očekivanjima.“¹²

Usmene su predaje ukorijenjene u našoj tradiciji i na njima počiva čitava povijest čovječanstva. Njima smo primili znanje od najstarijih plemena, a prije izuma pisma one su bile jedini izvor spoznaja. Ep kao (usmena) vrsta u sebi je nosio cjelokupno znanje o životu u najširem mogućem smislu. Tako se s vremenom u usmenu liriku upisao veliki dio naše povijesti, tradicije i baštine. U nju su utkane muke i trudi, ljubavne priče, zabava, igre, i dobro i zlo. Uz pjesmu je sve lakše.

„Lirska je pjesma skupina umjetnički komponiranih lirskih slika kojima dominira osjećajnost.“¹³ Za nju se kaže kako prati čovjeka od rođenja/koljevke (uspavanke), do smrti/grob, dakle, u veselju i tuzi, uz obrede i običaje, svečane prigode, ali i mukotrpne poslove, u ratu i miru, ljubavi i mržnji, u siromašnim nastambama i raskošnim palačama.¹⁴ Lirske su pjesme najbrojnija usmeno-književna vrsta, a obuhvaćaju svjetovnu i vjersku liriku.¹⁵ Prema riječima Marka Dragića, „Pjevaju se u veselju; na svečanostima; putovanjima; u samoći; tuzi; pri obavljanju poslova itd.“¹⁶ On, također, navodi moguću daljnju podjelu usmenih lirskih pjesama. Pod svjetovnu usmenu liriku podvode se mitske pjesme, obredne, posleničke, povijesne, ljubavne, romance, balade, šaljive pjesme te bećarac, ganga i natpjevavanja („dvostihovi“). Vjerska usmena lirika obuhvaća adventske i božićne pjesme, korizmene i uskrzne pjesme, molitvene usmene pjesme, prenja, versificirane legende i romarske pjesme. Moguće je da se ti žanrovi međusobno isprepleću te jedna pjesma sadrži više njih, tj. nije strogo odijeljen žanr od žanra.¹⁷

¹¹ Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u: *Uvod u književnost*, (ur.) Zdenko Škreb i Ante Stamać, 5. izdanje, Globus, Zagreb, 1998., str. 140 – 142.

¹² Bošković-Stulli, Maja i Zečević, Dina: *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 1, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1978., str. 8.

¹³ Dragić, 2017.b, str. 500.

¹⁴ Kekez, 1998., str. 176.; Dragić, 2017.b, str. 500.

¹⁵ Dragić, 2017.b, str. 500.

¹⁶ Dragić, Marko: *Etnografsko-filološki prinosi tradicijskoj kulturi drniškog kraja*, Godišnjak Titius, 1 (1), Filozofski fakultet u Splitu, Split, 2008.a, str. 170.

¹⁷ Dragić, 2008.b, str. 15.

U lirici se ogleda povijest ljudske duševnosti.¹⁸ Našu tradicionalnu poeziju odlikuje realizam. „Život sa svim svojim raznolikim zbivanjima ostvari se vrlo plastično u zavidno velikom broju njezinih priloga.“¹⁹

Usmena se lirska pjesma, kao i sve vrste usmene književnosti, koristi svojim narodnim jezikom,²⁰ „onim mjesnim govorom koji podjednako svojim osjećaju i tvorci lirskih tvorevina i njihovi recipijenti.“²¹

Važno je još spomenuti kako zapisivanje hrvatskih usmenih lirskih pjesama započinje u drugoj polovici 15. stoljeća.²²

2.1. Vjerska usmena lirika

„Povijesni, arheološki, arhivski i drugi izvori svjedoče da su Hrvati pod utjecajem Rimljana već u 7. st. prihvatili kršćanstvo i europsku kulturu.“²³ Hrvatska vjerska lirika usmenim se prenošenjem sačuvala do današnjih dana. Tako poznajemo (a neke još uvijek pjevamo sa sitnim jezičnim prilagodbama) božićne pjesme koje sežu u 13. i 14. stoljeće kao što su to *Narodil nam se kralj nebeski* (iz 13. stoljeća), *Bog se rodi u Vitliomi* (iz 14. stoljeća) i *Va se vrime godišća* (iz 15. stoljeća).²⁴ Na vjersku je liriku uvelike utjecala *Šibenska molitva*, koja datira u 14. stoljeće,²⁵ „pisana u ritmičkoj, recitativnoj prozi“.²⁶

Hrvatska vjerska usmena lirika nedovoljno je istražena, a ono što se o njoj zna nužno je očuvati, kao i ostatak nematerijalne kulturne baštine, jer su te pjesme svjedoci duboke religioznosti hrvatskog katoličkog puka koji je svoju vjeru i običaje sačuvarao kroz stoljeća.²⁷

Vjerska usmena lirika prati crkvenu liturgiju pa će u nastavku teksta biti navedeni primjeri nematerijalne baštine (uz popratnu materijalnu) koji su vezani za blagdan Svete Lucije, Božić, Veliki tjedan i Uskrs. Navedene svetkovine, prije svega Uskrs, a potom Božić, ključni su događaji u crkvenoj godini i od iznimnog značaja vjerničkom puku, stoga su i načinjene molitve i pohvalnice u stihu te uglazbljene, kako bi se izvodile, čime ih se dodatno proslavlja i

¹⁸ Botica, Stipe: *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2013., str. 100.

¹⁹ Delorko, Olinko (pr.): *Narodne lirske pjesme*, PSHK, Zora, Matica hrvatska, Zagreb, 1963., str. 15.

²⁰ Usp. Dragić, Marko i Dragić, Helena: *Leksik hrvatske usmene književnosti*, Suvremena pitanja, časopis za prosvjetu i kulturu, 5, Matica hrvatska, Mostar, 2008., str. 87. – 112.

²¹ Botica, 2013., str. 224.

²² Dragić, 2017.b, str. 500.

²³ Dragić, 2008.a, str. 178.

²⁴ Dragić, Marko: *Starinske molitve u šibenskom zaleđu*, Godišnjak Titius, 5 – 6, Filozofski fakultet u Splitu, Split, 2014.a, str. 285.

²⁵ Dragić, 2008.a, str. 179.

²⁶ Frangeš, Ivo: *Povijest hrvatske književnosti*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1987, str. 27.

²⁷ Dragić, 2014.a, str. 285.

daje počast jer, kako kaže misao svetog Augustina, „Tko pjeva, dvostruko moli“. Čim je nešto motiv i nadahnuće velikom broju narodnih pjesama, znak je kako je to u puku duboko urezano i s njim suživljeno, to je neizmjerena veličina, nada, ljubav i utjeha. Zbog te iste važnosti nastale su i brojne izreke (tako je primjerice u Vodicama, kao i u mnogim drugim krajevima, poznata izreka: *Sveta Kate kokošica, mjesec dan je do Božića*.²⁸ iz čega čitamo kako iščekivanje Kristova rođenja, kao nečeg velikog, traje mjesec dana), poslovice, običaji i priče kojima se budi uspomena i simbolički oživljavaju određeni događaji, svetkovine ili životi svetaca. Uz to su, pogotovo u vrijeme Božića, djeca igrala i razne igre.

2.1.1. Sveta Luce

Sveta Lucija, ili inačica Luce koja se od milja koristi u Vodicama i ostatku Dalmacije, jedna je od ranokršćanskih mučenica. Tim se pridjevom označava podneseno mučeništvo radi vjere u Isusa Krista u vremenu od njegova raspeća do Nicejskog sabora koji je održan 325. godine.²⁹

Sveta Lucija rođena je u imućnoj obitelji u Sirakuzi na Siciliji 284. godine. Još dok je bila djevojčica, otac ju je obećao nekom bogatom mladiću za ženu. Ubrzo joj je otac umro, a majka se teško razboljela. Uzaludno su trošile novac na liječenje jer lijeka nije bilo. Stoga su se uputile na grob svete Agate gdje se ona ukaza Luciji kazavši joj kako joj je majka ozdravila te da će Krist po Luciji uzveličati Sirakuzu. Nakon toga Lucija je svoj imetak razdijelila siromasima zbog čega ju je njen mladić prijavio da je kršćanka. Odbijala je žrtvovati se rimskim idolima, navodeći kako vjeruje u jednoga Boga kojemu je najveća žrtva pomagati siromašnima i udovicama. Sudac joj je zabranio da govori i rugao se na njene riječi kako iz nje progovara Duh Božji. Kanio ju je osramotiti u javnoj kući, među bludnicama, ali ni jaram volova nije ju mogao pomaknuti s mjesta. Potom je naredio da ju se polije vrućim uljem i smolom te zapali, no vatra joj nije naškodila. Zatim je dao da joj mačem probodu vrat, a završni čin mučenja bilo je vađenje njenih očiju bez kojih je ona čudom i dalje vidjela. Mučeničku je smrt Lucija doživjela 303. godine.³⁰

Silvio Braica piše kako je sveta Lucija povezana s pretkršćanskim kultom *Berte*, *Perchte* ili *Holde*, ženskog božanstva smrti te s tzv. *Lutzelfrau* koja daruje djecu, plaši ih i jede.³¹

²⁸ Katarina Babac-Skočić (rođena Babac, 1975.) kazala je izreku 2017. godine.

²⁹ Dragić, Helena: *Osobna imena motivirana imenima ranokršćanskih mučenica*, Croatica et Slavica Iadertina, 13/2 (13), Odsjek za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2017.a, str. 235.

³⁰ Isto, str. 244.

³¹ Braica, Silvio: *Ciklusi godišnjih običaja: božićni običaji*, Etnografski muzej Split, Split, 2002., str. 6.

Večer prid sv. Lucu dite bi obisilo suknjenu bičvu niz kočetu. Noćon bi matere mečale u bičvu mendul, suvi smokav, nevajanima drivo tako da bi se dica ujutro veselila poklonu u bičvama, a neki bi i plakali. Išli bi na ulicu i igrali bi se s mendulama na štrko čiko po koliko (u ruku bi jedan sakrija mendul pa bi ovi drugi mora pogađati koliko i' je, ako bi pogodija mendule su bile njegove, a ako ne bi mora bi dati svoje mendule; onoliko koliko je ko ovoga prvoga bilo u ruci), takaj lija (u ruku bi jedan uzeja mendulu i pokrija palcon vrv, a drugi bi mora pogoditi jeli je vrv ili guzica i ako bi pogodija mendula je bila njegova, a ako ne mora bi „platiti“, dati jednu svoju mendulu) i na vrpice (složila bi se vrpica od tri mendule i jedna na vrv pa bi se sa dva-tri metra gađalo u to mendulama pa ko pogodi kupi sve mendule). Uvečer bi mater ili baba sijale šenicu (na pijat u zemju se na svetu Lucu ko nas sije šenica) i u sridinu mekle sviću koja bi se palila za božićni ručak i blagoslov kuće. Onomu ditetu kojemu bi bila krsnica toga dana poteglo bi ga se još i za uvo.³² To je ko nas običaj za imendan. Znači Lucijan, Luce, Lucija, Svjetlana. To je u biti bila radost za dicu jer se nije za Božić poklanjalo nego za svetu Lucu. Nije se štova ni sveti Nikola, ni nište šta se tiče poklona i toga. Nego se drivo dobivalo za svetu Lucu. A za Novu godinu bi dica s jabukon odila čestitati i onda bi in se utislo u to sitni lateni novac.³³

2.1.2. Božićne pjesme

Običaji vezani za blagdan Božića počinju u Adventu i traju do Sveta tri kralja.³⁴ U pučkom je vjerovanju blagdan Svete Katarine³⁵, koji se slavi 25. studenog, označavao početak Adventa,³⁶ na što upućuje i izreka koju su Vodičani znali reći i koja se još uvijek može čuti: *Sveta Kate kokošica, misec dan je do Božića.*³⁷ Osam dana prije Božića, na tzv. Osminu (17. prosinca), vjernički se puk okupljao (i još se uvijek čuva taj običaj) u crkvi. Kadili bi se oltari, pjevale božićne pjesme, a nakon toga bi se okupljeni puk počastio fritulama i *marasćinon*. Par bi se momaka popelo u *kampanel* i ručno zvonili u ponoć, slaveći tako dolazak Božića.³⁸ Na Badnji dan posti se i ne mrsi, kuha se bakalar, neki bi znali spremi posne fritule i ide se na *ponočku*.

³² Za imendan je u Vodicama običaj da se u znak čestitke slavjenika povuče za uho.

³³ Kazala mi je Katarina Babac-Skočić (rođena Babac, 1976.) 2017. godine.

³⁴ Braica, 2002., str. 4.

³⁵ Vidi: Dragić, Marko: *Sveta Katarina Aleksandrijska u hrvatskoj katoličkoj tradicijskoj baštini*, HUM časopis Filozofskog fakulteta u Mostaru, 7, Mostar, 2011.b, str. 260. – 287.

³⁶ Braica, 2002., str. 4.

³⁷ Kazala mi je Katarina Babac-Skočić (rođena Babac, 1976.)

³⁸ Priču o običajima za Osminu ispričao mi je Ante Strikoman (rođen 1989.) koji je više godina sudjelovao u zvonjenju i pučkom pjevanju na taj dan.

Na Božić se, nakon mise, vjernici okupljaju kod župnika, čestitaju si međusobno i pjevaju.³⁹ Stare božićne pjesme izvode se vodičkim pučkim napjevom koji se sačuvao od davnine.

Oj, Djetešce, moje drago

*Oj, Djetešce, moje drago
vesela sam ti,
ti si moje milo blago
spavalo bi ti,
spavalo bi ti.*

*Sinak mili moj ljubljani,
nuder zaspi ti,
moj golube moj mileni,
sve moje si ti,
sve moje si ti!*

*Tebe otac ljubi, slavi,
vrhu svi' ljudi,
jerbo si mu Sinak pravi,
a ni'ko drugi,
a ni'ko drugi*

*Lipa moja ti ružice,
mili sinak moj,
mirisava ljubičice,
željni golub moj,
željni golub moj.*

³⁹ Kazala mi je Katarina Babac-Skočić (rođena Babac, 1976.)

Vesel'mo se ov' čas

*Vesel'mo se ov' čas braćo premila
jer je Diva noćas Sina rodila.*

*Zdrav Isuse, naša radost, naša diko, naša sladoš,
Spasiteju naš, Spasiteju naš!*

*Svitlost u jedan čas bi svita svemu
kad Marija noćas rodi u Betlemu.*

*Zdrav Isuse, naša radost, naša diko, naša sladoš,
Spasiteju naš, Spasiteju naš!*

*Pastiri, sada vi stada pustite
Ditiću malom svi skupno hodite.*

*Zdrav Isuse, naša radost, naša diko, naša sladoš,
Spasiteju naš, Spasiteju naš!⁴⁰*

Djecu se za Božić skromno darivalo, uglavnom su to bile *mendule, oriji, naranža, jabuka ili koja suva smokva*. Za Novu godinu išlo bi se rodbini čestitati Božić, a djeca su u rukama nosila jabuke koje bi dobila na Božić pa bi im se utisnulo nešto sitnog novca.⁴¹

Prije recimo, kada bi bilo vrijeme od Božića do Nove godine igralo se na špalu (na novce); napravija bi se torak od mendul pa bi se tuklo i ko pogodi kupi - sve njegovo; ko blize crti pokupi sve; na bankuc (ka je vrijeme po Božiću, Božić pri kraju), ali posli se to više nije igralo bile su druge igre: abereške aberdun, na oduzimanje zemje, na vatale, tri pu po kostima i tako i to se sve znalo ka je koje doba. Ja san najviše volija igrati tri pu po kostima. Mora te uvatiti jeli na žmirac, ali te mora tri pu po kostima udrity i onda bi ja vako ima jaketu i onda on me udre, a ja skinen jaketu pa uteknem. Uvečer na žmirac je bilo najboje jer onda sa ovi ide

⁴⁰ Kazao mi je 2017. godine Ante Skočić zvan Mali ili Ernani (rođen 1960.). On je pjevao u klapi Vodice, član je Vodičke glazbe, odgojen u težačkoj obitelji, a prisjetio se detalja božićnog blagoslova u starija vremena: *Kad bi došli u blagoslov kuć izvanka bi se počelo pivati: „Voda se u vino učini, Ivan Isusa pokrsti“*.

⁴¹ Prisjetila se Katarina Babac-Skočić (rođena Babac, 1976.)

žmiriti, a mi se sakrijemo i onda on ide ka žmiriti, a u biti ide leći i onda mi se sakrijemo i čekamo, a njega nema, spi ili bi mi išli ča leći, a taj koji je žmirija bi osta sam. I tako uvik neki škerac. Onda je bilo na magarenje (to je bilo vako malo grubo), ko te udrija (neko te udre po kostima, ti se okreneš pa onda pogodi ko te udrija, a nji deset stoji pa na kraju dobiješ po sebi dvaeset puti), taranje kola o bačve.⁴²

Za blagdan svetog Ivana ili Ivanju bio je običaj paljena vatre i skakanja preko nje. Govorilo bi se: *Od Ivanje do Petrove dok te noge ne zaboje, skok.*⁴³

2.1.3. Običaji i pjesme u Velikom tjednu i za Uskrs

Veliki tjedan je dio crkvene godine koji obuhvaća vrijeme od Cvijetnice (koja se naziva i Nedjeljom Muke Gospodnje jer je na taj dan Isus uz najveću slavu ušao u Jeruzalem, nakon čega će uslijediti mučenička smrt) do Uskrsa. Liturgija prati događaje vezane za Isusovu muku te se svaki dan u tom tjednu naziva *Velikim*, s tim da je Sveto Trodnevlje (Veliki četvrtak, Veliki petak i Velika ili Bijela subota⁴⁴) kulminacija do najsvečanijeg i najvećeg blagdana, Uskrsa, koji je ključ katoličke vjere, kada se slavi Kristova žrtva za spas i otkupljenje svakog čovjeka. U pučkoj tradiciji, koja je duboko isprepletena i vezana uz onu crkvenu, Veliki tjedan je najbogatiji tjedan u godini.⁴⁵ U Vodicama se, kao i u mnogim drugim mjestima, tih dana izvode pučki napjevi poslanica (one se pjevaju i svaku korizmenu nedjelju), starozavjetnih čitanja, psalama, prijekori, Muka i dr.

Na Cvijetnicu se blagoslivljaju maslinove grane u znak Isusova trijumfalnog ulaska u Jeruzalem koji je ujedno i početak Muke, zbog čega se u Vodicama pučkim napjevom izvodi *Muka Gospodina našega Isusa Krista* u kojoj sudjeluje svećenik u ulozi Isusa, pučki pjevači od kojih neki također imaju samostalne uloge te pripovjedač koji se svake godine bira među pjevačima. Uz to, pučkim se napjevom izvodi antifona *Židovska su djeca* i poslanica.

Veliki je četvrtak dan spomena na Isusovu Posljednju večeru koju je blagovao sa svojih dvanaest apostola. Ostavio je svojim nasljedovateljima „trostruki dar“: euharistiju (misu i

⁴² Igre koje su se igrale u božićno vrijeme (kao i one koje nisu direktno vezane za Božić, ali i popratne šale) kazao mi je 2017. godine Josip Mateša zvan Jole (rođen 1948.), iznimno svestran čovjek: član crkvenog zbora, pučki pjevač, kipar, pjesnik, bivši član družbe Vodičkih žudija, aktivni član župe, bivši član Pokladnog senata, dobitnik nagrade Grada Vodica za životno djelo itd.

⁴³ Kazala mi je Katarina Babac-Skočić (rođena 1976.)

⁴⁴ O tome više u: Dragić, Marko: *Veliko trodnevlje u ramskoj pasionskoj baštini*, HUM časopis Filozofskog fakulteta u Mostaru, 6, Mostar, 2010., str. 81. – 101.

⁴⁵ Dragić, Marko: *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskog zaleđa*, Godišnjak Titius, 8, Filozofski fakultet u Splitu, Split, 2015., str.156.

pričest), svećenstvo te primjer i pouku o bratskoj ljubavi.⁴⁶ Na taj dan pučkim napjevom izvode se prvo (*Čitanje Knjige Izlaska*) i drugo čitanje (*Čitanje Prve poslanice svetoga Petra apostola Korinćanima* koje se izvodi tzv. svečanim napjevom⁴⁷). Nakon propovijedi, slijede pjevane antifone (Prva: *Pošto Gospodin ustade od večere, nalije vode u praonik i počne učenicima prati noge: taj im primjer ostavi*. Druga: *Gospodine, zar ti da meni pereš noge? (...)*. Treća: *Ako ja, Gospodin vaš i Učitelj, vama oprah noge: koliko većma treba da i vi jedni drugima perete noge? Četvrta: Po ovom će svi znati da ste moji učenici (...)*. Peta: *Zapovijed vam novu dajem: ljubite jedni druge (...)* i Šesta: *Neka u vama ostanu vjera, ufanje, ljubav, to troje: ali najveća je među njima ljubav*.)⁴⁸ koje opisuju ovaj Isusov čin poniznosti, bratske ljubavi i služenja. U mnogim mjestima sačuvao se obred pranja nogu na Veliki četvrtak, a tako je u Vodicama. Za vrijeme i nakon obreda, antifone se pjevaju pučkim napjevom te su one u funkciji pripovjedača ili tumača zbivanja.

„Po ovom će svi znati da ste moji učenici: ako budete imali ljubavi jedni za druge.“ – piva se dok svećenik dvanaestorici izabranih od svih mladića u žudijama pere noge. I kad pranje nog završi piva se „Zapovijed vam novu dajem: ljubite jedni druge kao što sam i ja ljubio vas, govori Gospodin.“⁴⁹

Na taj se dan posvećene hostije prenose u bočno svetohranište, za vrijeme čega pučki pjevači pjevaju *Usta moja*, dolaze žudiji koji prate taj prijenos te počinje prva straža čuvanja Kristova tijela.

Veliki petak je spomendan Kristove muke i smrti, posti se, misa se ne održava, već se vrše obredi Velikog petka. Popodne, prije obreda, puk se okupi u crkvi i pučkim se napjevom pjeva *Gospin plač*, koji zauzima „posebno važno mjesto u katoličkom korizmenom životu Hrvata“.⁵⁰ Prije su ga izvodile isključivo žene,⁵¹ a u novije vrijeme, zbog manjka pjevača, sudjeluju i muškarci. Pjeva se solistički tako da se izmjenjuju pjevači (jer pjevanje traje oko tri sata). Bogoslužje započinje službom riječi u centru čega je pjevana Muka Isusova po Ivanu (koja se u Vodicama izvodi na isti način kao i na Cvijetnicu). Napjevom se, uz Muku, pjeva *Čitanje Knjige proroka Izaije*, *Čitanje Poslanice Hebrejima* (poseban napjev) i pjesma prije

⁴⁶ Dragić, Marko: Tradicijske katoličke molitve u Ogorju i okolici, u: *Župa Ogorje (Putovima života i vjere između Svilaje i Moseća)*, Kulturni sabor Zagore et. al., Split, 2017.c, str. 668.

⁴⁷ Kazao mi je Ante Strikoman (rođen 1989.) koji ju je i sam izvodio, kao i ostala čitanja, poslanice, psalme te ulogu pripovjedača u Muci.

⁴⁸ Antifone su preuzete iz: *Veliki tjedan za narod*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1973., str. 85. – 86.

⁴⁹ Izrecitirao je Ante Strikoman (rođen 1989.), član Vodičkih žudija, Vodičke glazbe, crkvenog zbora, pučkih pjevača i brojnih drugih udruga.

⁵⁰ Dragić, 2015., str. 169.

⁵¹ Kazala mi je Katarina Babac-Skočić (rođena Babac, 1976.).

evanđelja *Krist postade poslušan do smrti (...)*⁵² te za vrijeme klanjanja križu *Prijekori (Puče moj)* i *Plaç Jeremije proroka*. Taj se plač pjevao ranije, onda je „zaboravljen“, a u posljednjih se nekoliko godina ponovno počeo izvoditi; ima specifičan stari napjev i pjeva se kao duet. Nakon obreda je procesija u kojoj se pjeva stari napjev *Kraljeve idu zastave* te na kraju *Ispovidite se*.

Kraljeve idu zastave

*Kraljeve idu zastave,
otajstvo Križa svitli se,
kim Život smrt je podnio
ter smrću život iznio.*

*Taj život ranjen nemilo
prioštrim rtom sulice,
da nas od grija očisti,
vodu i krv je prolio.*

*Ono se virno ispuni
što spiva David s pismima,
narodu kad proreče
da Bog sa drva kraljuje.*

*O stablo krasno, prisjajno,
rumeno Kralja grimizno,
izbrano stupom dostojnim
prisveta uda ticati.*

*Blaženo, koji mišicom
postavši tila mirilom,
svitu je cina visila
ter paklu roblje odnila.*

⁵² *Veliki tjedan za narod*, 1973., str. 95.

*Zdrav, Križu, samo ufanje
u ovo vrime od muke,
umnoži dobrim milosti,
a zalim prosti grišenja.*

*O Trojstvo, izvor spasenja,
duh svaki nek te proslavi,
koje si Križa pobidom
darova, nadari slavom. Amen.*⁵³

Na Veliku se Subotu blagoslivlja oganj. Puno je čitanja i psalama „koja nam u obliku izvještaja ili proročkih navještaja prikazuju osnovna razdoblja povijesti spasenja koja svoj vrhunac dostiže u Gospodnjem dolasku“,⁵⁴ od čega se pučkim napjevom „čitaju“ *Početak knjige Postanka*, *Čitanje knjige Postanka*, *Čitanje knjige Izlaska*, *Čitanje knjige proroka Izaije* i *Čitanje Poslanice svetoga Pavla apostola Rimljanima* (poseban napjev) te nakon krsne službe *Litanije svih svetih*.⁵⁵

U Vodicama se za Uskrs na blagoslov hrane nosila *karitula* i šaka soli, a posredstvom nje blagosloвила bi se sva ostala hrana. Katarina Babac-Skočić sjeća se svoje bake Marije, njenih priča i tradicije do koje je držala pa tako i vezano uz Uskrs:

Za Uskrs se na blagoslov nosila samo sol i karitule. Karitula ti je pletenica koju bi se napravilo u krug i u sredinu bi se stavilo jaje i to bi se darivalo muškoj dici, a ženska dica bi dobila bebu. To ti je oko jaja pletenica, izdužena pa doli no nako visi. Muškima ka gnizdo, a ženskama ka dite u povoju. A uskršnja pogača se ko nas nije zvala pogača nego turta.

O *karituli* je govorila i Šinka Grgurev⁵⁶ koja za vrijeme uskršnjih blagdana ne propušta pečenje tradicionalnih uskršnjih slasticama kakve ona pamti od djetinjstva:

Od istog tista se to napravi, jedno se tisto umisi i onda se odvoji šta ćeš za karitulu, odvoji se jeli za ovu turtu. Turta je kolač za cilu famiju koji se ide za ručkon, a karitule iliti male pogače s jajen su za dicu. To ti ja za dicu spremin ka dođu da dobiju od babe i oni će se tomu veseliti. Onda nije bilo ništa drugo nego samo to. Uskrsni stol je čuvar tradicije, jeli, tako

⁵³ Mrežna stranica Župe Vodice <http://www.zupa-vodice.hr/blagnasasca.htm#blagdan> (preuzeto 25.8.2019.)

⁵⁴ *Veliki tjedan za narod*, 1973., str. 114.

⁵⁵ Pri nabrananju mi je pomogao Ante Strikoman (rođen 1989.) koji je pjevao gotovo sva navedena čitanja.

⁵⁶ Šinka Grgurev (rođena 1931.) članica je udruge za očuvanje običaja Vodiške perlice.

da ja se nadan da moja unučad će isto tako raditi i da in bude sve u srići i veseju i da se situ na to kako je nekad bilo.

2.1.4. Vodički žudiji

Sutradan, to jest dan nakon Priprave, sabraše se glavari svećenički i farizeji kod Pilata te mu rekoše: »Gospodaru, sjetismo se da onaj varalica još za života kaza: 'Nakon tri dana uskrsnut ću.' Zapovjedi dakle da se grob osigura sve do trećega dana da ne bi možda došli njegovi učenici, ukrali ga pa rekli narodu: 'Uskrsnuo je od mrtvih!' I bit će posljednja prijevara gora od prve.« Reče im Pilat: »Imate stražu! Idite i osigurajte kako znate!«

(Mt 27, 62-66)

Žudije predstavljaju rimske vojnike koji čuvaju Isusov grob od Velikog četvrtka do Uskrsa kada se ruše na pod, padaju od straha pred praznim grobom. To uskrsno scensko prikazivanje stražarenja pred Kristovim grobom podrijetlo ima još u srednjem vijeku.⁵⁷

Vodički žudiji dio su bogate vodičke pasionske baštine, a ta se tradicija ni jednom nije prekinula, unatoč grubim vremenima. Profesor Dragić ističe kako su upravo oni najpoznatije žudije u Hrvatskoj.⁵⁸ On također navodi kako prvi pisani spomen o njima seže u 1912. godinu,⁵⁹ no novijim se istraživanjima, zaljubljenika u svoje mjesto i tradiciju, Dinka Križana Vučka, došlo do spoznaje kako se žudiji u Vodicama spominju nešto ranije, točnije 1908. godine i to u časopisu *Kremenjak*.

Marko Juričev Martinčev, bivši *buzdobaj* (zapovjednik žudija), spominje se prvog pisanog dokaza o običaju čuvanja Božjeg groba te govori o davnim vremenima žudijske službe:

Godine 1908. šibenski časopis Kremenjak (ima čak datum, neki rujna), ali, šta je važno, ne navodi se da je te godine bilo, nego tamo naći časopis je orijentiran izrazito protucrkeno. Uglavnon, piše da popovsko fratarske pililončine uzimaju, valjda tomu sokolarskom društvu, ljude u svrhu raznih sakrištija, procesija i čuvanja božjih grebova, šta govori da nije to bilo tad, tu godinu nego ranije, vjerojatno već u 19. stoljeću – prvi put dokumentirano postojanje čuvara božjeg greba u Vodicama. Žudiji prije nisu bili toliko atraktivni ka i sad; to je bilo za Veliki tjedan se zna žudiji dolazu, obuču se, padu i gotovo, a sad je to postalo nešto šta čuva cilu sliku crkve, predstavlja. Nije da onda žudiji toliko nisu bili bitni, nego su judi išli u crkvu

⁵⁷ Dragić, 2015., str. 178.

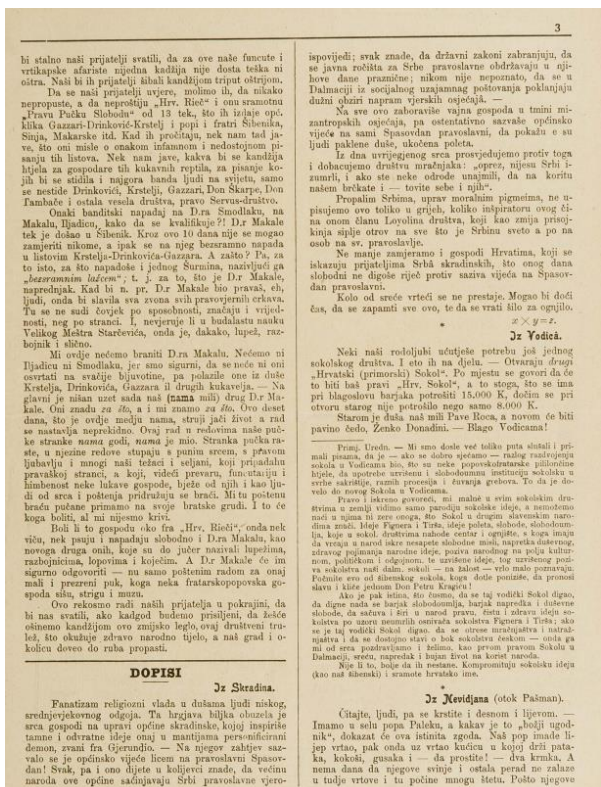
⁵⁸ Isto.

⁵⁹ Dragić, Marko: *Čuvari Kristova groba u crkveno-pučkoj baštini Hrvata*, *Ethnologica Dalmatica*, 17 (1), Etnografski muzej Split, Split, 2009., str. 5., 16.

to je bilo društveno, društvena norma. Prvo šta su to bili vjerojatno mlađi momci, iako oni dokumenti šta ih mi imamo, to je baš vridno za spomeniti, ima ih tri-četiri šta je župnik da, di piše kako su oni pisali molbu za ući u žudije. Nisu pisali oni u svoje ime, nego su pisali stariji, kao u ime bratovštine, da predlažu tih pet i moli se da se to zadrži u tajnosti ako slučajno ne bi župnik odobrija da oni mogu biti. To su dokumenti iz '41. i '28. i još piše: te napominjemo da nisu u nikakvoj stranci, „stranki“, niti u društvu i tako dalje i moli se da se zadrži u tajnosti ako ne bi uspili ući u žudije. Znači, isto to nije bilo baš bez veze, isto si ti mora nekako; moralo te primiti na osnovu nečega.⁶⁰

Slika 1. Naslovnica časopisa Kremenjak, br. 68., 1908

Slika 2. Stranica 3. u časopisu Kremenjak na kojoj se po prvi put spominje žudijska služba u Vodicama, br. 68., 1908.

Josip Mateša (Jole) pripovijeda⁶¹ o početcima običaja čuvanja Isusova groba, mjestu na kom se grob nalazio, o pravilniku žudijske službe i čuvanju običaja:

⁶⁰ Kazao mi je Marko Juričev Martinčev (rođen 1984.) 2017. godine kada je još uvijek obnašao ulogu *buzdobaja*. Inače je iznimno aktivan član župe; pučki pjevač, član crkvenog zbora i klape Bunari.
⁶¹ Kazivač je Josip Mateša, zvan Jole (rođen 1948.), član crkvenog zbora, pučki pjevač, kipar okupiran religijskim i domoljubnim motivima, pjesnik, bivši član družbe Vodičkih žudija, aktivan član župe, bivši član Pokladnog senata, dobitnik nagrade Grada Vodica za životno djelo. Navedena je sjećanja govorio prilikom snimanja filma o Vodičkim žudijama čija je redateljica Vlatka Vorkapić, a Dragan Nimac stavio ga je na DVD i izdao u sklopu

Običaj žudija doša je početkom 20. stoljeća. Mislin, po ovon momu istraživanju, prvo je došlo u Prvić Šepurinu. To su pomorci koji su obilazili svijet i to su donijeli iz Italije di je tamo običaj.

Kad sam ja bio dijete, božji greb je bio u prezbiteriju, u svetištu i dolaskom sad blagopokojnog don Frane Šimata za župnika on je tražio da se sa glavnog oltara iz prezbiterija premjesti to negdje u lađu crkve. Onda je on predložio da bi bilo najbolje da se primisti između dva oltara pobočna (oltara Blažene Djevice Marije i oltara svetog Antuna Padovanskog) neka se tu napravi Božji grob, Sveti grob i neka žudiji tamo imaju, a svećeniku onda ostaje misto tamo za liturgiju koje je.

Pravilnik žudijske družbe odlučio sam napisati jer sam smatrao da treba zabilježiti običaje stare da bi ostali tako vjerni kao što su bili prije. I zato sam to odlučio staviti na papir da bi budući mlađi naraštaji znali sačuvati izvornost i da bi mogli i dalje na tome nadograđivati. Stavio sam limit čuvara Božjeg greba, a to je do 33 godine, a poslije toga više ne može biti žudija. I onaj od 12 godina do 16 godina je kao stažista, a tek onda može biti pravi član žudijske družbe. Uveli smo tu još jedan običaj čuvanja Božjeg greba. To je Velika subota od 10 do 4 sata poslijepodne za djecu i tu sam stavio da dijete ne smije biti manje od jednog ipo buzdobaja visine.

(...) Te pučke pobožnosti su, ti običaji su pomoćno sredstvo da se prodube otajstva vjere koja su se slavila.

Marko Juričev Martinčev pripovijedao je o prigodama u kojima se Žudiji oblače u svoje uniforme:

Četvrta korizmena nedija je prvi izlazak žudija – križni put na Okit; drugi izlazak na Veliki četvrtak (apostoli, pranje nog); Veliki petak – straže; Velika subota – straže; nekih pola sata prije mise se odredi devetorica najboljih koji su zaslužili da mogu padanjen uveličati Uskršnuće i šta se toga tiče padanje je jedna čast; Tijelovo s tim da su na Tijelovo prije izlazili s klasjen žita, bez oružja.⁶²

Tomislav Mateša (1974.), bivši zapovjednik Vodiških žudija o običajima vodiških žudija kazuje:

edicije *Pjevana baština* uz knjigu koja govori o baštini glagoljaškog pučkog pjevanja u Vodicama. Usp. Vorkapić, Vlatka: *Vodički žudiji*, dokumentarni film, HRT, 2007.

⁶² Kazao mi je Marko Juričev Martinčev (rođen 1984.) koji je član je crkvenog zbora i klape Bunari, pučki pjevač, bivši zapovjednik Vodičkih žudija. Govori o davnim vremenima žudijske družbe.

Obavezna je ispovid prid Veliki tjedan. Nismo važni mi, ni sam grob, ni žudiji, ni padanje prema jednoj misi, službi Gospodinovoj mucu. Mi smo ustvari samo paraliturgija, mi smo ono nebitno, mi smo samo jedan ukras svega toga, prikaz, a ustvari važna je služba i misa.

*Da bi bio aktivan član družbe Vodiški žudiji, treba najprije živjeti kršćanski, 'nači biti u životu kršćanin, istiniti kršćanin i normalno aktivan vjernik u župi. Mi to jednostavno rećemo među samin sebon kad nas neko pita šta to vas čini posebnima od drugih pošto ste vi kao žudiji na nekon dobron glasu, mi samo kařemo da triba biti ćovjek u životu.*⁶³

O nazivu „žudiji“ kazao je:

*Pokuřali smo jedan put iz naših stari koji su nekad bili žudiji u ono vrime izvući informacije zašto bař žudiji, zašto bař Vodićki žudiji. Neki tvrdu da je to prema Židovima iz onoga vrimena, neki povjesničari tvrdu da je to bař bila kao neka postrojba specijalna koja se zvala žudiji.*⁶⁴

Marko Jurićev Martinćev o Vodićkom festivalu žudija koji je osmiřljen kao platforma za susret ćuvara Kristova groba i predstavljanje pućkih napjeva i obićaja:

*Na Uskrsni ponedijak tradicionalno već organiziramo susret ćuvara Kristova groba. Sve župe s podrućja Dalmacije, drugih krajeva Hrvatske i šire okupljaju se na Uskrsni ponedijak da se svi nađemo zajedno i da imamo kao jedan prikaz svojih obićaja. Svaka župa koja dođe izvodi svoj napjev („Puće moj“ i „Slava Bogu na visini“), ima prikaz Velikog tjedna ili ćin samog padanja žudija.*⁶⁵

Josip Mateša (Jole) istiće da je sve isto osim dvije stvari:

*Sve je drukćije osin dvi stvari. Ipak smo zadržali to pivanje, koje je kao i onda, i vezanost vodićkog puka za žudije od rođenja pa do smrti, tako da je osta taj řar ljubavi prema žudijima i ćuvanju bořjega greba, a sve drugo se prominilo.*⁶⁶

2.2. Svjetovna usmena lirika

Svjetsku usmenu liriku profesor Dragić podijelio je prema temi na mitske pjesme, obredne (od kojih navodi koledske ili koledarske pjesme, jurjevske obrede i pjesme, ladarske ophode i pjesme, kraljićke ophode i pjesme, dodolske ophode te ivanjske obrede i pjesme), poslenićeke,

⁶³ Tomislav Mateša (rođen 1974.), bivši zapovjednik žudija, izjavio je za potrebe snimanja filma o žudijskoj službi u Vodicama. Usp. Vorkapić, Vlatka: *Vodićki žudiji*, dokumentarni film, HRT, 2007.

⁶⁴ Isto.

⁶⁵ Marko Jurićev Martinćev o Vodićkom festivalu žudija ćiji je idejni zaćetnih akademski snimatelj řime Strikoman. Festival se odrřava od 2001. godine u kontinuitetu. Nakon prvih šest godina boravka u Vodicama, od 2007. godine, festival se seli tako da ga svake godine ugoćava druga župa, a svake se šeste godine ponovno vraća u Vodice.

⁶⁶ Josip Jole Mateša izjavio je prilikom snimanja HRT-ovog filma. Usp. Vorkapić, Vlatka: *Vodićki žudiji*, dokumentarni film, HRT, 2007.

povijesne, ljubavne pjesme (posebno ističe naricaljke i rodoljubne), romance, balade, šaljive pjesme te gange, bećarci i sl.⁶⁷ U daljnjem će se tekstu navesti primjeri koji su zastupljeni u usmenoj književnosti Vodica, podijeljeni tematski ili oblikom. Vodički puk nije poznao sve oblike koji se spominju u gore navedenoj podjeli, zbog čega donosim ono što je zatečeno na terenu ili ranije zapisano, ali vrijedno prilikom praćenja promjena na planu narodnog pamćenja. Navest će se po nekoliko primjera ljubavnih pjesama, posleničke pjesme, poskočice, pokladne pjesme te naricaljke.

„U prirodnom jeziku, gdje je poezija istovjetna pojmu govora, figurativnost i metaforičnost uobičajene su pojave pa je i govor lirske usmene pjesme samo jedan vid prirodnoga jezika, a proizvedene pjesničke (osjećajne) slike podudarne s neposrednom stvarnosti.“⁶⁸ Navedeni je citat primjenjiv više na svjetovnu, nego li vjersku liriku, što se tiče primjera koji će se navesti, te se zbog toga navodi na ovom mjestu. Moći će se uočiti kako primjeri s vodičkog terena potvrđuju navedeni citat.

2.2.1 Ljubavne pjesme

Ljubavne pjesme bile su u usmenoj komunikaciji još kod najstarijih civilizacija Bliskog i Dalekog istoka.⁶⁹ Najstariji zapis hrvatske svjetovne ljubavne lirike seže u period između 1421. i 1430. godine kada su u svojim uredima „dubrovački vlasteličići“ pjevali kako bi si skratili vrijeme.⁷⁰ „U usmenim i pučkim lirskim pjesmama opjevana je i ljubav prema zavičaju“,⁷¹ navodi Dragić. Ljubavne pjesme pjevaju o ljepoti drage ili dragog, ljubavnoj čežnji, neuzvrćenoj ljubavi i sl.⁷² te je prisutna „stanovita hiperboličnost“ kao jedna od osobina hrvatske tradicionalne poezije, tvrdi Delorko.⁷³

Pjesma *Zaprosija Šime Maru* priča o udvaranju mladića djevojci u stara vremena. Na početku se pjesme ističe o čemu će biti riječi, a potom se govori o poslovima koje je tada žena (*Mare*) morala obavljati svakodnevno (ići na bunar po vodu, oprati rublje, skuhati ručak, napojiti životinje, zaliti cvijeće). Mari se na bunaru prolila voda iz kante, a u to dolazi Šime koji joj nudi pomoć, ona se srami i tjera ga govoreći kako ona to može i sama. On se odmakao sa strane odakle ju je promatrao kako radi. Pogledavali su se, Šime je Mari namignuo i to je bila „riješena stvar“; Šime je tako isprosio Maru.

⁶⁷ Dragić, 2008.b, str. 3.

⁶⁸ Botica, 1996., str. 16.

⁶⁹ Dragić, 2008.b, str. 16.

⁷⁰ Dragić, 2017.b, str. 500.

⁷¹ Isto, str. 501.

⁷² Dragić, 2008.a, str. 172.

⁷³ Delorko, 1963., str. 15.

Zaprosija Šime Maru

Zaprosija Šime Maru
na vodiškon bunaru.
Si vidija lipu Maru
na vodiškon bunaru?
Rano zoron uranila
da bi vode nagrahila
da bi svoju robu prala
da bi pulentu skuvala
da bi konja napojila
da bi i cviće zalila.
Dok je Mare vodu lila
sigaj joj se otrgnija.
Stala Mare suze liti:
– A ko će sigaj dokučiti?
Kad evo Šime
miliji o misečine.
Oće Šime pomoć Mari,
a Mare se bidna srami.
Mare Šimi progovara:
– Ma biži ća! Ja ću sama!
Sa je Šime gledati stane
sa dna pete na vr glave.
Gleda Maru, gleda sigaj,
ne zna šta će, bi li miga.
Zaiskrilo oko Mari,
pogleda je pa se srami.
Bili zubi u red stali
od srca se nasmijali.
Migne Šime ka iz topa
srid Marina crna oka.
U ton trenu nji su dvoje
jedno drugon rekli svoje.

*Izvorna je voda tekla
Mare Šimi – Oću rekla.
Na vodiškon bunaru,
isprosija Šime Maru!⁷⁴*

Garoful je crveni cvita

*Garoful je crveni cvita
na slariću ispid kuće.
Njezina ga ruka mala
svaku večer zalivala.
Njezina ga duša čista mrljšala
i pozdrave dragomu slala⁷⁵*

2.2.2. Dvostisi

Dvostisi su „u uhu“ vodičkog puka jer su pisani tzv. *vodiškin desetercon*. Oni su se recitali ili pjevali u tom karakterističnom slogu. Narativnog su karaktera te kazuju o životima mladih ljudi. Većinom su ljubavne, ali i posleničke tematike, opjevani iz ženske perspektive pa tako progovaraju o ljubavnim jadima, iščekivanju povratka voljenog mladića, sreći, nadi, poslovima koji su se obavljali u Vodicama (ispaša stoke, kućni poslovi) i sl., a ima i onih s humorističnim elementima.

Uz opisivanje ljubavnih zapleta, boli i sreće, provučeni su i motivi mjesta (bunar, garoful itd.), to jest opjevana je i ljubav prema *selu*.

Sastale se ribe u konalu

*Sastale se ribe u konalu,
ja i moje zlato na bunaru.*

*Jubi dragi, ne žali me mladu
kad me moji ne žalu na radu.*

*U bunaru voda je studena,
jubi dragi, usta ti medena.*

*Jubi dragi, zasiti se lica
jer mi nismo za sto godinica.⁷⁶*

⁷⁴ Kazala mi je 2017. godine Edita Strikoman (rođena Skočić, 1958.) članica kuturne udruge za očuvanje vodičke tradicije „Perlice“.

⁷⁵ Kazala mi je 2017. godine Gordana Babac (djev. Zekonjić, rođ. 1952.).

⁷⁶ Margarita Vlašić (djev. Španja, rođ. 1935.) kazala mi je 2017. godine.

Dica moja, rano uranite

*Dica moja, rano uranite
na prvinska poja udarite.*

*Napasite svoje bile ovce
polomite prvinske lozovce.*

*Naberite punu vriću zeja,
punu vriću zeja i korenja.*

*Pa skuvajte veliku lončinu,
naranite staru babetinu.*

*Kad se baba ponaide zeja
digne nogu prne od veseja.⁷⁷*

Iša mi je dragi u Merike

*Iša mi je dragi u Merike,
ostavija lašun i motike.*

*Misli dragi da ću ja kopati,
ja san mlada ja ću se udati.⁷⁸*

Iako su baka (1933.) i djed (1930.), s očeve strane, odavno pokojni, sjećam se njihovih priča i pjesama. One su tada bile pomalo neprimjerene za nas kao djecu, ali i jako smiješne, tako da su mi se dobro usjekle u pamćenje.

*Pi' ću, pi' ću dok je u potiću,
ka nestane ja ću iz damijane.*

*Rakijice rako, ja te volin jako,
a ti mene u jarak polako.*

2.2.3. Posleničke pjesme

Odlomak govori o posleničkim pjesmama u starija vremena kada se svakodnevno odlazilo u polje (s iznimkom nedjeljom). Kazivačica opisuje poslove po redu, tj. po kalendarskoj godini, one koji su se obavljali u polju i kod kuće. Uz to opisuje i način na koji su se posleničke pjesme, koje su pratile težački rad, izvodile.

Višnje bi se brale u liti ka nije bilo škole i onda bi išli svi u poje ko bi moga. Imali smo jednu ogromnu višnju, prema Zatonu je to poje, zvali smo Babenica, višnja je bila evo ka murva vode u vrtlu. Brali bi je svi cili dan, ne bi je mogli pobrati jer je tote lokva, do toga je lokva, voda i je puštala valjda korijene, imala je vlage; veća od ove naše murve je višnja bila. I tako

⁷⁷ Izrecitirala je Gordana Babac (rođena Zekonjić, 1952.) 2017. godine.

⁷⁸ Isto.

bi se pivalo ko bi se šta sitija. Onda ti stari naši su znali pisme, onda bi jedan počea, drugi bi nastavija i tako. Pa i nabrajalice ove ka „Na bunaru“, „Vapor puši“ ili ovo „Oj Vodice“ i onda toga ima više, onda jedan za drugin ko šta piva. Po redu ti iđu poslovi u poju bilo je puno trsja, loz bi bilo puno pa onda ti iđe ono po redu polivanje plivljenje, kopanje, to se naruke radilo sve. Dida i baba od dida Vita otac i mati, baba Šinka i dida Miko, oni su svaki dan tako reći u poju bili. Ka bi padala kiša, bilo grubo vrime, dida ne bi bija bez posla i baba. Donija bi komač, komač ti je ono šta je konj nosija da se može utakati karoca i kar, onda bi uzeja patinu i to bi patinava, to je kožno. To bi tribalo održavati. Vriće bi se krpale, vriće su bile od jute, jutene i tako uvik bi našli nešto posla šta će raditi. U konobi pritakati vino, marašćinu šta je već bilo, nika nije bija dan, aj nedija je bila dan odmora i za famiju. Onda bi kartali muški nedijon, u novije vrime balote igrali i tako. Onda je bilo je konjov i to bi se u Liku išlo po konje, bilo je tovarov, ovac, prije, ka se smilo držati, a ka je počea turizam više nisi smija držati. Onda bi judi ponoći se dizali da prije sunca dođu u poje. Kosila se trava, seno se imbalavalo, bale su se zvale, a sa je to drukčije ono ka vidiš vako po televiziji, a prije je bilo četvrtasto i veživalo bi se žicon. To bi se moralo skupjati jer ka kosac kosi, to bi se ručno kosilo. To se kosilo danima, jutrima i neko je odma mora to skupjati. Onda bi se to šušilo pa se imbalavalo. Uvik je bilo posla.⁷⁹

Kazivačica je otpjevala sve stihove pjesama (ili barem one kojih se mogla sjetiti) koje su se pjevale za vrijeme svakodnevnog rada i druženja Vodičana.

Oj Vodice, moje misto rodno

Oj Vodice, moje misto rodno,
u tebi mi život' je ugodno.

Oj Vodice, ne bi te volila
da se nisan u tebi rodila.

Ijako te svaka bjeda bije
lišjeg mista od tebe mi nije.

Ne volin te rad' lipi momaka,

⁷⁹ Izrecitirale je Gordana Babac (djev. Zekonjić, rođ. 1952.) 2017. godine.

ni garavi mladi divojaka.

*Već te volin, moje selo drago,
što najveće ti sačuvaš blago:*

*Jubav rodu, a mržnju krvniku,
Ti ostaješ uvik na braniku.⁸⁰*

Oj Vodice, garofula kito

*Oj Vodice, garofula kito,
misto moje ugodno i lipo.*

*Lipo si mi u misecu maju
ka' divojke cviće zalivaju.*

*Lipo si mi kada bura puše,
lipo si mi ka' se smokve suše.*

*Lipo si mi u jeseni rano
ka' mrliši grozje neobrano.*

*A najlišje u sridini lita
kada more bonacon procvita.*

*Oj Vodice, selo umijato,
momci srebro, a divojke zlato.*

*Oj Vodice, u dva, u tri reda,
izdaleka k'o gradić izgleda.⁸¹*

⁸⁰ Isto.

⁸¹ Isto.

Divojka je garoful gojila

Divojka je garoful gojila,
garofulu svome govorila:

- Cvati, cvati garofula kito,
dok se vrati moje drago milo.

Dok se vrati moj dragi mileni,
nek te bere moj cvite rumeni.

Nek te bere i na prsa nosi
i tvojon lipoton se ponosi.

Svak će reći da je cvit rumeni
što ga draga darivala meni.

A kad mi je garofula dala,
oma se je sa drugin zazvala.⁸²

U Dulcinu uska je ulica

U Dulcinu uska je ulica
di se goji moja golubica.

Jedva čekam ja u Dulcin ići,
dragu svoju oću li je vijći.

Kad pogledan gori uz prozorje,
vidin dragu, to je srce moje.⁸³

⁸² Isto.

⁸³ Isto.

Vapor puši i cimu molaje

*Vapor puši i cimu molaje,
dragi dragoj desnu ruku daje.*

*Zbogon, draga, sada na rastanku,
ostavjan ti i oca i majku.*

*Zbogon moja na rastanku vilo,
meni te je ostaviti milo.*

*Zbogon, draga, i nemoj me kleti,
do' će vrime da ću te uzesti.*

*Zbogon poje, zbogon sinje more,
i Vodice rodno misto moje.*

*Budi virna i piši mi lista
ako jesi od ljubavi čista.*

*Bila vila odgovori meni:
- Virna san ti moj cvite rumeni.*

*Da bi došlo malo i veliko,
jubav našu ne raskine niko.⁸⁴*

2.2.4. Poskočice

Najizraženija karakteristika kod poskočica je ritmičnost.⁸⁵ Svojom su strukturom najbliže brojalicama⁸⁶ (o kojima će biti riječi u poglavlju *Usmeno-retorički oblici*), a česti su i elementi

⁸⁴ Gordana Babac (rođena Zekonjić, 1952.)

⁸⁵ Dragić, 2008.a, str. 173.

⁸⁶ Dragić, 2017.b, str. 512.

šaljivih pjesama. Uz poskočice su se, bez glazbene podloge, igrala kola te su one bile većinom ljubavne pjesme poradi kojih su se rađale mnoge ljubavi.⁸⁷

Za Vodičane i *Vodiške* specifično je takozvano mutavo kolo koje se plesalo pri svakom okupljanju, bilo to prigodom pokladnih svečanosti, odlaska po vodu na bunar, o vjerskim blagdanima, slavljima, nedjeljom ili praznicima. Uz igranje kola na bunaru ili na *rudini* (trgu), društvo bi voljelo i zapjevati. Većinom su to bile žene pa je u pjesmama izražena osjećajnost, zaljubljenost te ljubav prema *svomu selu*. Nastale su pjesme koje zorno prikazuju kako je to nekad bilo, od kojih donosim njih nekoliko.

Na blagdane i nediju svetu

*Na blagdane i nediju svetu,
spemale se divojke u šetnju.
Da se lipa kola naigraju
i prilipi momak nagledaju.*

*Mare, Kate, zaigrajmo kolo,
nek se vrti uokolo!
Nisu vas zar noge zabolile,
šta ste puno po selu odile?*

*Uskočite vi u kolo sada,
igrati je lipo dok si mlada.
Dva pu skoči pa tri šujni žešće,
nek vodiško kolo sa poteče.*

*Sve divojke prilipe i mile,
igrale su kajno bile vile.
Momci bi se privatili kolu
do divojke koju oni volu.*

⁸⁷ Dragić, 2008.a, str. 173.

*Nika bi se zasramila malo
ka da joj do kola nije stalo.
Sa strane bi sokola gledala,
sakriveto mu se nasmijala.*

*Mila majko, ja san ti vesela,
od dragoga ruku san vazela
pa sad znaden da me dragi voli,
sve su moje iščeznule boli.*

*Šta je lipo u kolu igrati,
kad te dika za ruku uvati.
Srce ti se razleti o sriće,
ka golobici ka joj golub kliče.*

*Sa bi kolo uvik ja igrala
da bi dragog uza se imala.
Kad u kolu on malo poskoči,
gledala mu lipe crne oči.⁸⁸*

Lipo moje misto o davnina

*Lipo moje misto o davnina
u tebi je živiti milina.
U tebi je uvik lipo biti,
ka te Gospa od Okita štiti.*

*Volti tvoji, ulice i slari,
šta su naši didi isklesali.
I bunari s kamenin krunama
u spomen su ostavili nama.*

⁸⁸ Anka Rosa Vodanov (rođena Poljičak, 1946.)

*Mrliš bora šta se miston širi,
umornu mi dušu brzo smiri.
Vrtli tvoji i mrlišno cviće,
sve divojke sa njima se diče.*

*Modro more šta ti strane mije,
svu mi jubav u tebe ulije.
Morske škrape, zalivi i vale,
tvoju su lipotu okovale.⁸⁹*

2.2.5. Pokladne pjesme

Maskiranje (ili *maškaravanje* u Vodicama) svoje korijene ima još u pretkršćanskom razdoblju.⁹⁰ Pokladne svečanosti u Vodicama predvodi Pokladni senat koji za potrebe programa svake godine piše nove stihove (obavezno osmerci ili karakteristični vodički deseterci uz prisustvo rime). U pokladnim se pjesmama ističu nedostaci nekih mještana, humoristične su i ironične, opisuju se smiješne scene koje su se zbile u vrijeme poklada u kojima se provlače motivi ljubavi, ljubomore, udvaranja, prevare i sl.

Katarina Babac-Skočić bivša članica Pokladnog senata pripovijeda: *Svetinja poklad je pokladni utorak i to se zna, ne ideš nigdi iz svoga sela i oduvik je poklad bija Jovan.*⁹¹

Neke pokladne pjesme koje su odavno napisane, izvode se i danas, odnosno uvrštavaju u program vodičkih Pokladnih svečanosti. Recitira ih voditelj Poklada, većinom netko od članova Senata, a prije je to mogao biti i netko iz puka ako je pripremio kakav komad teksta. Primjer takve pjesme je sljedeća pjesma:

Šta su maške sa po kupan?

Šta su maške sa po kupan?

One idu po dvi skupa.

Neka, neka,

⁸⁹ Isto.

⁹⁰ Dragić, Marko: *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2013., str. 158.

⁹¹ Kazala mi je Katarina Babac-Skočić (rođena Babac, 1975.) bivša je članica Pokladnog senata 2017. godine.

*i miši su sad utekli,
a ni zbogon nisu rekli,
neka, neka!*

*Cina vinu više skače,
sirotinjske prazne bačve,
neka, neka!*

*Oj poklade, zlo te snađe,
ti u štalu živit' ajde
di su prasci struke tvoje,
tamo ti je zanajboje.*

*Pokladuša tuku čisti:
- O'ma peći, o'ma isti.
Mužu daje same kosti,
to mu jadnon nije dosti.*

*Poklad friga jaja
ko' Maloga gaja.
Žena mu se šuja,
nosi bocu uja
i u tikvi soli
isvukli se goli.
Kod Rašine lazi,
odnili ji vrazi.
Kod Ražine bunje,
vrag je uša u nje.*

*Poklad teče ulicon,
veza njega udicon.
Na njemu je muška kapa,
niz guzicu klipa klapa.
Poklad teče niz rudinu,*

*prispi babi na slaninu.
Al' ga baba ne poznaje,
u oči mu glavnje daje.*

*Poklade, poklade,
izila ti novce rđa
ka ti nemaš milosrđa.
Zar ne vidiš sirotinju
da te kunu i proklinju.*

*Zašto dida neće puši
nego babi pere uši?
Jerbo dida novac nema,
pa mu baba britvu sprema.
Zašto naša teta gluva
neće da maništire kuva?
Jerbo sve skancije od ormara
prazne su joj bez dinara.*

*Predačice lipo predu
svaku žicu kajno gredu.
Kudija, kudija đava te je udija...*

*Oj poklade, moj nemili družo,
Čista srida, amo li u spuže...⁹²*

U poklada mala se obukla

*U poklada mala se obukla,
misto suknje gače je navukla.*

⁹² Ovu je pjesmu kazala Anđa Sarajlić (rođena 1920.), a zapisao ju je Ivo Furčić. Usp. Furčić, Ivo: *Narodno stvaralaštvo šibenskog područja: mjesta uz obalu*, 2. sv., Muzej grada Šibenika, Šibenik, 1984., str. 371.

*Oko pasa očev kaiš mekla,
špija mater kako bi utekla.*

*Pletenice pod klobuk sakrila,
a na lice pituru stavila.
Prsi svoje povojon povila,
samo da bi mene privarila.*

*Bliže meni draga se primakla,
rukon svojon da bi me dotakla.
Kad joj ruka takne moje tilo,
sva zadržće, srce je otkrilo.*

*Ako mi je oči privarila,
srce nije privarit' uspila.
Ja se činim da je ne poznajem,
sve se bliže uz nju pripetajem.*

*Zagrlin je čvrstvo oko vrata
i napipan kolajnu od zlata.
Pobigla je jer sa je otkrija,
pojubit' je nisan ni uspija.⁹³*

2.2.6. Naricaljke

Naricaljke, tužaljke ili tužbalice lirske su pjesme koje su poznavale i najstarije civilizacije. Profesor Dragić ističe kako su stanovnici Egipta i Mezopotamije pjevali tužaljke razorenom gradu.⁹⁴ „Pjeva se i u tuzi kako bi se sa srca tuga rastjerala“.⁹⁵ Naricaljke se pjevaju nad pokojnicima, prožete su bolju, ali i dostojanstvom. Versificirane su osmercima ili desetercima te je prisutna učestala upotreba stilističkih sredstava kao što su asonanca, epiteti i metafore.⁹⁶

⁹³ Elvira Lasan Zorobabel (rođena Španja, 1945.) članica je Vodičkih perlica i jedna od mnogih kojoj su, kako kaže, Vodice uvijek izvor inspiracije i divljenja.

⁹⁴ Dragić, 2008.a, str.177.

⁹⁵ Isto, str.170.

⁹⁶ Dragić, 2017.b, str. 505.

Majo moja, svako dobro moje

Majo moja, svako dobro moje,

majo moja, ružo polomjena.

Majo moja, sva jubavi moja,

komu si nas male ostavila?

Ko li će nas male naraniti,

Svako jutro kose počesjati?⁹⁷

Naricaljka u kojoj kćer oplakuje majku sastavljena je od deseteraca u kojima je izražena liričnost postignuta anaforom, metaforama, prikladnim epitetima, asonancama i retoričkim pitanjima na koja je teško ostati ravnodušan.

⁹⁷ Prilikom istraživanja na vodičkom terenu kazivači se nisu prisjetili naricaljki, ali ih starija istraživanja bilježe. Kazivačica navedene pjesme bila je Iva Mićin, nadimka Cura (rođena 1907.). Usp. Furčić, 1984., str. 350., 372.

3. Usmeno-retorički oblici

Usmeno-retoričke oblike poznavale su i najstarije civilizacije,⁹⁸ a do danas je poznato kako je antički grčki filozof Gorgija isticao „magijsku moć riječi u metaforičkim kombinacijama“⁹⁹ koja čini „najčudesnija djela“. Aristotel je u svom *Pjesničkom umijeću* retoričke oblike istumačio kao ukrašen govor, a Marko Tulije Ciceron, ponajbolji govornik svih vremena, samu je retoriku opisao kao umijeće govorenja, dok je u Bibliji govorništvo Božji dar.¹⁰⁰

Petar Hektorović prvi je zapisao primjere retoričkih oblika u hrvatskoj književnosti. Taj je rukopis nastao u 16. stoljeću i uklopio ga je u svoju eklogu *Ribanje i ribarsko prigovaranje*.¹⁰¹

Klasifikaciju usmeno-retoričkih oblika na šest grupa donosi Marko Dragić u *Poetici i povijesti hrvatske usmene književnosti*, a one su sljedeće: basme (bajalice, egzorcizmi, zaklinjanja)¹⁰², zdravice, brojalice, brzalice, blagoslovi/molitve te kletve.¹⁰³

U nastavku teksta bit će riječi o retoričkim oblicima koji se pojavljuju u tradicijskoj baštini Vodica. Od gore navedenih grupa nisu prisutne sve vrste oblika, već njih nekoliko, od čega će se navesti primjeri brojalice i rugalica, ono što se zateklo na terenu prilikom istraživanja; ono što se u narod još uvijek pamti.

3.1. Brojalice

Brojalice (ponegdje brojilice ili nabrajalice) su pjesničke tvorevine kod kojih glavnu funkciju ima rima kojom se stvara jaka ritmičnost i glazbeni ugođaj. Ona je često važnija i od samih riječi pa su tako u nekim primjerima riječi izmišljene, bez značenja su, uz jaku ritmičku motiviranost, odnosno njihovo značenje je sekundarno. Brojalice se izvode u stihu i u prozi,¹⁰⁴ a u narednim će primjerima biti prikazane samo one versificirane. Tematika je široka, od svjetovne, dječje, one koja se odnosi na igru, do vjerskih motiva ili pak lišavanja konkretne teme, kada je riječ o postizanju ritmičnosti i pjevnosti. Na umu se treba imati kako ovaj oblik „nabraja stanovite zvukovne elemente ostvarujući na taj način ritmičko-akustičko-muzički ugođaj. Izvan toga ona nema nikakav drugi sadržaj (...) Ona je, kažemo, asemantičan oblik i ostvaruje estetiku muzičko-akustički, pa u tu svrhu upotrebljava, osim slučajnih ili namjerno

⁹⁸ Dragić, 2008.b, str. 504.

⁹⁹ Botica, 2013., str. 475.

¹⁰⁰ Dragić, 2008.b, str. 504.

¹⁰¹ Isto.

¹⁰² Dragić, Marko: *Basme u hrvatskoj usmenoj retorici i izvedbi*, Bałkański folklor jako kod interkulturowy, 1, (ur.) Joanny Rękas, Wydawnictwo University Adam Mickiewicz, 2011.a, str. 75. – 97.

¹⁰³ Dragić, 2008.b, str. 504. Sličnu podjelu navodi i Josip Kekez. Usp. Kekez, 1998., str. 160. – 167.

¹⁰⁴ Dragić, 2008.b, str. 514. – 515.

ostvarenih etimoloških podudarnosti još i nizove stranih ili inače nerazumljivih ali uvijek zvonkih i rimovanih riječi.“¹⁰⁵

Jako je puno brojalica u usmeno-književnoj tradiciji vodičkog kraja, od čega će se navesti njih nekoliko.

Jedan, dva, tri

*Jedan, dva, tri,
neću ti se slegniti.*

*Jedan, dva, tri,
nećeš me uvatiti.*

*Jedan, dva, tri,
nećeš me stigniti.*

*Jedan, dva, tri, četiri,
svi su repci poletili.*¹⁰⁶

Je'n, dva, tri

*Je'n, dva, tri,
potukli se fratri
na gvozdeni vrati.*

Jedan drugon viče:

- Pomozi mi striče!

- Kako ću ti pomoći,

kad si mene tuka

*i za kose vuka.*¹⁰⁷

¹⁰⁵ Kekez, 1998., str. 163.

¹⁰⁶ Navedenu je brojalicu kazala Anđa Sarajlić (rođena 1920.), a zapisao ju je Ivo Furčić. Usp. Furčić, 1984., str. 387.

¹⁰⁷ Ovu me brojalicu naučila pokojna baka Nedjeljka Skočić (rođena Sladoljev Tumpor, 1933.) koja je cijeli svoj život provela u Vodicama.

Sljedeći je primjer, kako tvrdi kazivačica, najstariji poznati primjer brojalice u Vodicama. Mogu se primijetiti karakteristična obilježja brojalice, kao što je to sekundarno značenje semantike (ne zna se što znače riječi kao što su *tuta* ili *fin*, ali isto tako riječi kojima detektiramo značenje postavljene su u funkciju stvaranja glazbenog ritma) ili naglašena ritmičnost, a veliku ulogu igra duljina riječi i broj slogova u njima.

Tu, tu, tuta, be

Tu, tu, tuta, be,

fin, flo, kampanel,

are, škare, kompreškar.

Lakatuša,

kuma Kata,

*kum.*¹⁰⁸

Mare sije murtelu

Mare sije murtelu,

kupi mužu kurdelu.

Poslala ga na vodu,

niti njega, ni vode,

ni zelene lobode.

Pošla ga je iskati.

Našla ga je pod smokvon

di se jubi divojkon.

Vezala ga kanicon,

tukla ga je palicon,

vezala ga špagon,

tukla ga je palon,

vezala ga koncen,

tukla ga je loncen.

Mekla ga je pod skale

di ga koke posrale.

¹⁰⁸ Kazala mi je 2017. godine Edita Strikoman (rođena Skočić, 1958.), članica kulturne udruge „Vodiške Perlice“ koja vodi brigu o očuvanju starih vodičkih običaja.

- Tote leži, toware,
doklen ti se rasvane.¹⁰⁹

Eledu beledu

Eledu beledu

tri su guske na ledu.

Sve tri bile

sedan jaj su snile.

Kad su prvu ubili,

svi su redon plakali,

a ka' su je ili,

svi su se veselili.¹¹⁰

3.2. Rugalice

Rugalica je, prema Stipi Botici, književni oblik (najčešće unutar retoričkih oblika) u kojem se semantičkim nizom iznose mogućnosti poruge upućene pojedincu, nekoj zajednici, mjestu ili području. Pojavljuje se i pod nazivom *satira* zbog, kako samo ime kaže, ruganja, odnosno isticanja negativnih obilježja i svojstava koja se nekome ili nečemu pridaju i bez opravdanog razloga.¹¹¹ Ruglu se podvrgavaju ljudske slabosti kao što su lijenost, nemoral, laž, pijanstvo, mentalitet i sl.¹¹²

Tuta Forca Porugoni

Rugalice i prodivke

o dičini i o stari,

iz ponistre srid ulice,

ka mušic puno misto,

vodiške su smijalice.

¹⁰⁹ Navedenu su brojalicu kazale Oršula Bilan (rođena 1899.) i Anđa Sarajlić (rođena 1920.), a zapisao ju je Ivo Furčić. Usp. Furčić, 1984., str. 387.

¹¹⁰ Kazala mi je Edita Strikomani (rođena Skočić, 1958.), članica kulturne udruge za očuvanje vodičke tradicije „Perlice“.

¹¹¹ Botica, 2013., str. 484. – 485.

¹¹² Kekez, 1998., str. 167.

*Bubak, Lažo, Žile, Đermana i Đambo
Gutle, Guzo, Rašo, Sekica i Ždrile,
Frajkor, Pipe, Gržo, Lulica i Trobo,
Tambuć, Jašo, Gobo, Virilo i Kile*

*U nediju, u težatan,
za vinčanja i rađanja,
i kad komu zvonu zvoni,
lipu žitku i potribi,
tuta forca porugoni.*

*Liju žene smijon kabline u porat,
dida se beštimjon unucima žali,
strašili ga mrci, skodlaci, morine
baba sita droba, samu sebe fali.*

*Rugali se vridnu svitu,
da su linci i nesriće
mularija s vrva bunje
od predaka, duh dišpeta,
cilin vragon uša u nje.*

*Brije juta bura, oštra, Vodičana
ispod zida stisla naše prave jude,
našta jadan sličiš, grubi, potumbašen
svi se kuntra svima rugalicon čude.¹¹³*

¹¹³ Boris Roca (rođen 1935. u Vodicama), pjesnik, akademski slikar, jedan od osnivača klape Vodice, živo je u Zagrebu. Njegova pjesma *Tuta Forca Porugoni* sadrži elemente rugalice i u sebi nosi vodičke nadimke i prezimena što je jedan važan čimbenik nematerijalne baštine.

4. Vodička narodna nošnja

O vodičkoj narodnoj nošnji, kao i o ostatku baštine u Vodicama, nema puno napisane literature. Nošnja se danas može vidjeti na velikim vjerskim slavljinama kao što je to Gospe od Karmela (*Gospe o' 'kita*; posebno značajan blagdan za Vodičane), potom Cvijetnica, Uskrs, Dan grada Vodica, ujedno i dan Župe našašće¹¹⁴ svetoga križa (3. svibnja) i dr.

KUD Venco Vlahov dobija je ime po prvoborcu, a traje je do prid rat tako reći. To su ti bile žene koje su njegovale znači pivanje, zbarsko pivanje, i oblačile bi se u vodišku nošnju i kolo bi plesale; vodiške užance čuvale.

Ženska nošnja imala je pleća – košuja sa rupičastim rukavima, bušt – džiletin od narančastog areža sa trakom – tanka i lagano plisirana, na to je išla sukna s poramenicama priko koje ide plava travesa. O pasu je bila vezana kanica koja je kod ženski bila trobojnica – crveno, bilo, plavo. Na bušt bi se stavija puntapet – broš sa šibenskin botunon ili kako je ko ima i u njidra bi se zatakja cvit; garoful ili viola. Rečine su bitan dio nošnje i pokazatelj bogastva. Najvridnije šta su mogle nositi su na ščetima tzv. trogirskima rečinama obišeni tzv. ferali o zlata. Ako nisu imale feralne nosile bi bokule, krastane ili samo trogirske bez feralov. O pasu je visija nožić tzv. kujica. Ispod vešte nosile su duge mudante, rakamane ili pumparice. Na nogama su imale, ako su bile bogatije bičve o kotuna – pamuka, a ako su bile sirotinja, oštre suknene – od ovčje predene vune. Postole su bile panci, a kasnije i postole na botun. Žene su na glavaman nosile bili šudar i ispid njega splele debelu pletenicu. Divojke (neudane) nisu nosile šudar nego bi splele kose u pletenice. Eto to je ova blagdanjska, nedijna, svečana nošnja, a i ona radna ima svoju priču.

Radna nošnja, svakodnevna bila je crna: crna suknja, košuja kako je ko ima crna sa točkicama, cvitićima i travesa koja se ka se radilo po kući ili u poju nosila napako, a ka bi se išlo na bunar po vodu, sa sparom na glavi i drvenin kablon ili dočekati vapor, okrenila na pravu stranu. Tako se čuvala i nije se šporkavala ona lišja strana. Udovice bi u koroti (kako bi moja baba rekla) – zbog žaljenja, nosile crne šudare, znači u radnoj nošnji, a u onoj svečanoj naravno bile.

Muška nošnja imala je pleća (bila košuja na falde), priko toga krožet (ovisno o bogastvu na njemu imali su na njemu srebrene botune) i kaporan, tamno kafene suknene gače, suknene bičve sa vezicon (nešto ka dokoljenke samo s vezicon da ne padaju) i škavuni na nogama. Na

¹¹⁴ Leksem našašće odnosi se na pronalazak svetog Kristovog Križa kojeg je prema legendi pronašla sveta Jelena Križarica.

glavi su nosili plitku crvenu kapu sa reson, a o pasu in je bila kanica koja je za razliku od ženske bila tkana, šara.

*Ka radnu robu, trliš nosili su košuju ili majicu i na glavi klobuk.*¹¹⁵

Slika 3. Vodička narodna nošnja (svečana); na fotografiji su članice i članovi KU Vodiške perlice, preuzeto s mrežne stranice Infovodice (24.8.2019.), URL: <https://www.infovodice.com/obavijesti/2948-rad-vodicke-kulturne-udruga-vodiske-perlice-mozete-pratiti-i-na-facebook-u.html>

¹¹⁵ Ispričale su 2017. godine Katarina Babac-Skočić (rođena Babac, 1975.) i Gordana Babac (rođena Zekonjić, 1952.)

5. Vodiške perlice

Kulturna udruga Vodiške perlice osnovana je 2002. godine otkada djeluje pod motom *Da se ne utrnu stare vodiške užance*. Članovi udruge isprva su bile uglavnom žene treće životne dobi, no interes mještana s vremenom je rastao pa udruga danas, uz stariju skupinu žena kao okosnicu, okuplja pripadnike svih generacija oba spola, dakle i djecu, i adolescente, mlade te osobe srednje i treće dobi. Cilj joj je očuvanje vodičke baštine, kako materijalne, tako i one nematerijalne. U udruzi se njeguje pučka predajna baština: pjesme (usmena lirika), a kroz njih i čuvanje lokalnog govora (južne čakavštine), ples (*vodiško mutavo kolo*), narodna nošnja, pripremljanje tradicionalnih vodičkih jela, razni običaji i načini na koje se nekad provodila svakodnevnica.

Članice i članovi udruge uprizoruju različite običaje i scene koje se pojavljuju u usmenoj vodičkoj lirici (kao što su to primjerice scene na bunaru) te organiziraju tematske radionice kako bi se mlađe naraštaje upoznalo sa svojom baštinom, a starije podsjetilo na davna vremena. Scenski uprizoruju običaje vezane za svetu Lucu i vodički pir. Prezentiraju vodičke frizure (pletence), šetnje kroz mjesto u nošnjama, pranje debele robe na moru, posjet bunarima i prikaz vađenja vode na stari način, kuhanje tradicionalnih jela *šaše i pulente* (ljeti) te *vodiško slako* (u Adventu pripremaju *pespaje i fritule*), a na uskršni ponedjeljak spremaju veliku karitulu. Organizirale su razne radionice u suradnji s vrtićem, školom, knjižnicom, Turističkom zajednicom, Gradom Vodicama i Crkvom, a neke od tema su bile: *Kako se vezuje vodiški šudar?* (marama koja je dio ženske nošnje), *Kako se tkaju kanice?* (pojas, dio svečane nošnje), *Vodiško divje samoniklo bilje*, u sklopu Dana kršćanske kulture *Kako se misi vodiška karitula i pravi žudijska kapa?* te mnoge druge. Također, sudjeluju u procesijama za Dan Grada/Župe, Gospe od Karmela i za Tijelovo te se svake godine maskiraju za Poklade kao grupna maske te održavaju i taj segment baštine.

Do sada su, osim u Vodicama, nastupali na različitim smotrama u Šibeniku, Tisnom, Betini, Kninu, Sv. Filipu i Jakovu, Metkoviću, a bili su i sudionici programa Vinkovačkih jeseni 2010. godine. Za mnogobrojne nastupe Udruga je nagrađena Plaketom Grada Vodica.¹¹⁶

Njihova je važnost za vodičku baštinu izuzetno velika jer da se oni ne angažiraju aktivno i tako često, vrlo bi brzo palo u zaborav blago vodičke tradicije i pjesme, jer prije svega nitko se time ne bi bavio u praksi, prezentirajući, a potom ne bi bilo zapisano, kao što još uvijek nije. Dakle, nije zapisano, nije prezentirano, stoga se ne zna i ne može se oživjeti. Zato članice

¹¹⁶ Pri sastavljanju ovog poglavlja informacije mi je pružila jedna od članica Perlica, kazivačica Edita Strikoman (rođena Skočić, 1958.)

i članovi kulturne udruge Vodiške perlice stoje kao jedni od zaštitnika i predvoditelja kulture, baštine, tradicije, pamćenja i velika je njihova uloga i doprinos kao i trud, rad, požrtvovnost, ljubav i radost prema onome što rade i za koga rade, jer tko će sačuvati svoje doli mi sami.

6. Rječnik

A

arež – materijal narančaste boje od kojeg se radi prsluk ženske nošnje

B

balote – boče

bankuc – dječja igra s neočišćenim

bademima i kartama

bičve – čarape

bušt – prsluk ženske narodne nošnje

buzdobaj – zapovjednik žudijske vojske;

oružje zapovjednika žudijske vojske

C

cima – konop kojim se brod priveže za

rivu

D

damjana – staklena posuda za vino

dičiti – ponositi

dišpet – inat

drivo – šiba

G

garoful – karanfil

gojiti – uzgajati

greb – grob

grozje – grožđe

grubo – loše

I

imbalavati – vezivanje sušene trave,

pomoću žice, u oblik kocke

iskati – tražiti

J

juteno – od jute (npr. vreće)

K

kafeno – smeđe

kajno – kao

kaporan – dio muške narodne nošnje kao

jaketa

kar – radna zaprežna kola

karitula – male pogače; tradicionalno

vodičko jelo

karoca – zaprežna kola

klobuk – (radni) šešir

kočeta – krevet, postelja

komač – stavio bi se na magarca kako bi se za njega mogla pričvrstiti kola

komeš – potkošulja na naramenice do ispod koljena

korenje – korjenasto divlje zelje

krenjena – okrenuta

krožet – prsluk, dio muške narodne nošnje

krsnica – imendan

kurdela – vezica, konopčić

L

lašun – kramp

lešto – brzo

M

maniti – mahnuti; ukrasti

mečati – stavljati

mendule – bademi

molati – otpustiti

mrliš – miris

mudante – gače

murtela – menta

N

nači – znači

nevajan – zločest

O

oditi – ići

ošušiti – osušiti

oto – to

P

panci – obuća ženske narodne nošnje

pijat – tanjur

pleća – bijela košulja narodne nošnje

polovnik – opol

porat – luka

potić – lončić

potlen – poslije

pripetavati (se uz nekoga) – biti uz nekoga

pritakati – prelijevati

prodivke – nadimci

pu – puta (npr. svaki pu = svaki puta)

pulenta – kaša od kukuruzne krupice

puntapet – broš

R

rečine – naušnice

rudina – trg

S

sakriveto – skrivajući

seno – sušena trava

sigaj – kanta

skancije – police

slar – stepenice i mali balkon kao ulaz u kuću (na prvom katu)

spara – jastučić kojeg su žene stavljale na glavu prilikom nošenja vode s bunara (na glavi)

spuži – puževi

stigniti – prestići

suknjeno – od sukna (npr. čarape)

Š

šceto – bez ukrasa, nekvalitetno

šenica – pšenica

škavuni – obuća muške narodne nošnje

škerac – budalaština

špag – konop

špala – igra i neočišćenim bademima, za novac

šporko – prljavo

šudar – marama

šujati – potezati po podu

T

travesa – pregača

trliš – radna odjeća

trsje – vinograd

trudno – umorno

turta – uskršnja pogača; tradicionalno

vodičko jelo

U

usanulo – uvenulo, propalo, gnjilo

utakati – spojiti

uteći – pobjeći

užance – običaji

užati – običavati

V

vapor – parabrod

vatale – igra lovice

vešta – haljina

vijći – viditi

viola – karanfil

volat – (kameni) luk

vrv/vr – vrh

Ž

žmirac – igra skrivača

žudiji – družba čuvara Kristova groba;

rimski vojnici

7. Zaključak

Usmena književnost, kao i nematerijalna kulturna baština uopće, nažalost je u velikoj mjeri nedostavno istražena. Međutim, to ne umanjuje činjenicu kako je unatoč teškoj povijesti, u narodnom pamćenju Hrvata ostalo zapamćenih primjera tradicijske duhovnosti te se sačuvala tradicija, kao i nacionalni i vjerski identitet.

U tom su pogledu aktivnosti *Vodiških perlica* kojima je cilj očuvanje i promicanje tradicijske baštine Vodica, kako nematerijalne, tako i materijalne, od kapitalne važnosti, poglavito za svjetovnu liriku, kao i uloga pučkih pjevača pri njegovanju vjerske usmene lirike i čuvanju starih napjeva. Te dvije skupine okupljaju zaljubljenike u svoj grad, njegovu književnost i tradiciju te ih se trude što bolje prezentirati.

Vodičani su dragi ljudi koje život u prošlosti baš i nije mazio. Usprkos tome, zadržali su vedrinu duha, osmijeh na licu i ljubav prema *svomu selu*. Nematerijalna baština sačuvala se kako u vjerskom životu, tako i u svakodnevicu. Ta je vodička tradicija i danas živo prisutna za vrijeme velikih blagdana u pučkom pjevanju (npr. Božić i Uskrs) i procesijama kroz grad (npr. Tijelovska procesija ili procesija Velikog petka), u štovanju Gospe od Karmela i hodočašćima brdu Okit, u održavanju manifestacija u organizaciji *Vodiških perlica* kao što je *Šaša i pulenta* i *Pranje debele robe na Vičevici*, igrokaznim prikazima *Vodiškog pira*, *Svete Luce* i *Vodiške frizure* i šetnjama u svečanoj vodičkoj narodnoj nošnji kroz mjesto.

Nematerijalna baština dio je kulturne baštine i, rekla bih, nažalost u najvećoj je mjeri izložena zaboravu, s jedne strane zbog toga što je sve manje ljudi koji o tome znaju i voljni su pričati, a s druge strane što je nove generacije smatraju staromodnom, seljačkom i nebitnom. Na nama je da je očuvamo, pitamo, zapisujemo, potičemo i živimo.

Primjeri su u ovom radu većinom izvorno zapisani, a uz nekoliko onih koji to nisu naveden je izvor, to jest starija, gotovo jedina knjiga, autora Ive Furčića, koji je nastojao popisati narodne pjesme u šibenskom kraju i okolici. Primjeri pjesama koji su u radu navedeni u sebi sadrže snažnu emotivnost, povijest i duh koji je svojstven jednoj sredini, jednom vremenu, jednom narodu.

Literatura

1. Bošković-Stulli, Maja i Zečević, Divna: *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 1, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1978.
2. Botica, Stipe: *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2013.
3. Botica, Stipe (pr.): *Usmene lirske pjesme*, SHK, Matica hrvatska, Zagreb, 1996.
4. Braica, Silvio: *Ciklusi godišnjih običaja: božićni običaji*, Etnografski muzej Split, Split, 2002.
5. Delorko, Olinko (pr.): *Narodne lirske pjesme*, PSHK, Zora, Matica hrvatska, Zagreb, 1963.
6. Dragić, Helena: *Osobna imena motivirana imenima ranokršćanskih mučenica*, Croatica et Slavica Iadertina, 13/2 (13), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2017.a, str. 235. – 252.
7. Dragić, Marko: *Basme u hrvatskoj usmenoj retorici i izvedbi*, Bałkański folklor jako kod interkulturowy, 1, (ur.) Joanny Rękas, Wydawnictwo University Adam Mickiewicz, 2011.a, str. 75. – 98.
8. Dragić, Marko: *Čuvari Kristova groba u crkveno-pučkoj baštini Hrvata*, Ethnologica Dalmatica, 17 (1), Etnografski muzej Split, Split, 2009., str. 5. – 32.
9. Dragić, Marko: *Etnografsko-filološki prinosi tradicijskoj kulturi drniškog kraja*, Godišnjak Titius, 1 (1), Filozofski fakultet u Splitu, Split, 2008.a, str. 167. – 205.
10. Dragić, Marko: *Metkovska pasionska baština*, Hrvatski neretvanski zbornik, 6/2014., Društvo Neretvana i prijatelja Neretve u Zagrebu, Zagreb, 2014.b, str. 229. – 247.
11. Dragić, Marko: *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, (fakultetski udžbenik) Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.b
12. Dragić, Marko: *Povijesne i etiološke predaje o ljubuškom kraju*, Motrišta 92, Mostar, 2016., str. 25. – 61.
13. Dragić, Marko: *Starinske molitve u šibenskom zaleđu*, Godišnjak Titius, 5 – 6, Filozofski fakultet u Splitu, Split, 2014.a, str. 285. – 300.
14. Dragić, Marko: *Suvremena etnografija usmenih lirskih pjesama u Ogorju i okolici*, u: *Župa Ogorje (Putovima života i vjere između Svilaje i Moseća)*, Kulturni sabor Zagore et. al., Split, 2017.b, str. 499. – 522.
15. Dragić, Marko: *Sveta Katarina Aleksandrijska u hrvatskoj katoličkoj tradicijskoj baštini*, HUM časopis Filozofskog fakulteta u Mostaru, 7, Mostar, 2011.b, str. 260. – 287.

16. Dragić, Marko: Tradicijske katoličke molitve u Ogorju i okolici, u: *Župa Ogorje (Putovima života i vjere između Svilaje i Moseća)*, Kulturni sabor Zagore et. al., Split, 2017.c, str. 655. – 689.
17. Dragić, Marko: *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2013., str. 155. – 188.
18. Dragić, Marko: *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskog zaleđa*, Godišnjak Titius, 8, Filozofski fakultet u Splitu, Split, 2015., str. 155. – 183.
19. Dragić, Marko: *Veliko trodnevlje u ramskoj pasionskoj baštini*, HUM časopis Filozofskog fakulteta u Mostaru, 6, Mostar, 2010., 81. – 104.
20. Dragić, Marko i Dragić, Helena: *Leksik hrvatske usmene književnosti*, Suvremena pitanja, časopis za prosvjetu i kulturu, 5, Matica hrvatska, Mostar, 2008., str. 89. – 112.
21. Frangeš, Ivo: *Povijest hrvatske književnosti*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1987.
22. Furčić, Ivo: *Narodno stvaralaštvo šibenskog područja: mjesta uz obalu*, 2. sv., Muzej grada Šibenika, Šibenik, 1984.
23. Kekez, Josip: *Usmena književnost*, u: *Uvod u književnost*, (ur.) Zdenko Škreb i Ante Stamać, 5. izdanje, Globus, Zagreb, 1998.
24. *Veliki tjedan za narod*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1973.

Mrežne stranice:

1. Turistička zajednica grada Vodica, URL: <https://www.vodice.hr/hr/o-vodicama/polozaj-i-klima> (23.8.2019.)
2. Šibenski portal, URL: <https://sibenskiportal.rtl.hr/zupanija/vodice/vodice-dobile-himnu/> (23.8.2019.)
3. Župa Vodice, URL: <http://www.zupa-vodice.hr/blagnasasca.htm#blagdan> (25.8.2019)

Film

1. Vorkapić, Vlatka: *Vodički žudiji*, dokumentarni film, HRT, 2007.

Sažetak

Ovaj rad donosi pregled usmene lirike i retoričkih oblika vodičke usmene književnosti. Terenskim se istraživanjem i razgovorom s mnogim kazivačima i kazivačicama, koji su rođeni i cijeli su život proveli u Vodicama, došlo do podataka i primjera nematerijalne baštine u Vodicama, uz popratnu materijalnu. Navedeni su primjeri zapisani autentično, potkrijepljeni su književnom teorijom raznih autora te su poneki stilistički analizirani i/ili interpretirani. Rad obuhvaća vjersku i svjetovnu usmenu liriku te usmeno-retoričke oblike. Govori s jedne strane o pjesmama i običajima u Vodicama za blagdan Svete Luce te za vrijeme oko velikih svetkovina, prije svega, Uskrsa, potom Božića, a s druge se strane navode primjeri ljubavnih pjesama, dvostisi, posleničke pjesme i poskočice, naricaljke, brojalice i rugalice. Ukupno je prikupljeno i u radu zapisano nešto manje od 30 versificiranih primjera uz popratne zapise legendi, priča, izreka i opisa pojedinih običaja. Velik značaj pri očuvanju baštine u Vodicama imaju Vodiške perlice, koje su poglavito orijentirane na svjetovne pjesme i običaje, te pučki pjevači i žudiji koji budno čuvaju pučku vjersku liriku, napjeve i običaje.

Ključne riječi: usmena književnost, nematerijalna baština, tradicijska kultura, usmena lirika, Vodice

The Poetics of Oral Lyric and Rhetorical Forms in Vodice

Abstract

This paper provides an overview of oral lyricism and the rhetorical forms of Vodice oral literature. Through field research and conversation with many storytellers, who were born and have spent their entire lives in Vodice, information and examples of intangible heritage in Vodice were provided, with accompanying material. Given examples are authentically written and substantiated by the literary theory of various authors. Some examples are stylistically analysed and/or interpreted. The paper covers religious and secular oral lyrics and oral-rhetorical forms. On the one hand, it provides the songs and customs celebrated in Vodice during the Feast of Saint Lucia, and other great festivities, primarily Easter and Christmas, and on the other hand, it provides love songs, doubles, work songs, jigs, dirges, nursery rhymes and mocking songs. In total, just under 30 versified examples were collected and written together with the accompanying notes of legends, stories, sayings and descriptions of

particular customs. Of great importance, when it comes to preserving the heritage of Vodice, are cultural association Vodiske Perlice, which is mainly oriented towards secular songs and customs, folk singers and Zudije who vigilantly treasure local sacral lyric, tunes and customs.

Key words: oral literature, intangible heritage, traditional culture, oral lyricism, Vodice

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Roberta Skočić , kao pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišne prvostupnice povijesti umjetnosti i hrvatskog jezika i književnosti , izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 18. rujna 2019.

Potpis

Roberta Skočić

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

kojom ja Roberta Skočić , kao autorica završnog rada dajem suglasnost Filozofskom fakultetu u Splitu, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

Poetika vodičke usmene lirike i retoričkih oblika

koristi na način da ga, u svrhu stavljanja na raspolaganje javnosti, kao cjeloviti tekst ili u skraćenom obliku trajno objavi u javno dostupni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu, Sveučilišne knjižnice Sveučilišta u Splitu te Nacionalne i sveučilišne knjižnice, a sve u skladu sa *Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima* i dobrom akademskom praksom.

Korištenje završnog rada na navedeni način ustupam bez naknade.

Split, 18. rujna 2019.

Potpis

Roberta Skočić